

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

Регіональна лексикологія та діалектна лексикографія

Навчально-методичний посібник

Івано-Франківськ – 2010

УДК 81'282.2
ББК 81.2 Ук - 923
Р 32

Регіональна лексикологія та діалектна лексикографія : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 6.030501 – українська мова та література / уклад. М. В. Бігусяк. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпатського нац. ун-ту, 2010. – 50 с.

Методичні рекомендації призначені для студентів-філологів, які вивчають спеціальний курс «Регіональна лексикологія та діалектна лексикографія» і передбачають засвоєння теоретичних положень, а також укладання Словника говірки рідного села або Словника мови письменника на основі зібраного діалектного матеріалу.

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту філології Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника*

Рецензенти:

Грещук В. В., доктор філологічних наук, професор
Лесюк М. П., кандидат філологічних наук, професор

ВСТУП

Сьогодні діалектна лексикологія є однією з найактуальніших галузей мовознавства. Дослідження словникового складу народних говорів пов'язано з розширенням фактологічної бази для розв'язання глото- і етногенетичних проблем в етимологічних, історико-семасіологічних та ономастичних студіях. Поява нових проблем зумовлена необхідністю постійного розширення фактичної бази діалектної лексикології, збирання та систематизації лексичного матеріалу, поширеного на різних етнічних територіях, без чого неможливо створити повноцінний Лексичний атлас української мови та Словник українських народних говорів. Тому зростає значення досліджень, присвячених лексичним системам конкретних регіонів і тематичних та лексико-семантичних груп.

Спеціальний курс вивчення регіональної лексикології та діалектної лексикографії має важливе теоретичне і практичне значення для фахової підготовки майбутніх філологів.

Завдання курсу полягає у висвітленні загальнотеоретичних питань лексикології та лексикографії, а також особливостей регіональної лексикології та діалектної лексикографії.

Курс складається із трьох розділів: «Вступ», «Словниковий склад говірок Івано-Франківщини», «Історія становлення, теоретичні засади діалектної лексикографії та принципи укладання діалектних словників».

У *першому розділі* висвітлюються предмет і основні завдання регіональної лексикології та діалектної лексикографії, матеріали, джерела та методи дослідження діалектної лексики.

У процесі вивчення *другого розділу* студенти знайомляться з діалектною диференціацією говірок Івано-Франківщини, вивчають лексику цих говірок з погляду походження, використання в усному мовленні та зі стилістичною метою. Висвітлення різних типів відношень у лексико-семантичній системі мови та лексичних відмінностей на рівні окремого слова підпорядковане розгляду лексики діалекту як окремої системи.

Третій розділ присвячений огляду історії становлення діалектної лексикографії, вивченню типів, засад та принципів побудови діалектних словників.

На практичних заняттях, які є важливою частиною курсу, студенти засвоюють теоретичні положення, укладають карту говорів Івано-Франківщини, а також на основі зібраного діалектного матеріалу вправляються в укладанні Словника говірки рідного села* або Словника мови письменника.

Курс читається у *п'ятому семестрі*, форма контролю – *залік*.

* У роботі використано: Інструкція для укладання діалектних словників / відп. ред. Я. Закревська. – Львів, 1992. – 30 с.; Програма для збирання мікротопонімів / уклад. Н. Вебер (рукопис).

I. Цілі та завдання дисципліни, її місце у навчальному процесі.

1. Мета викладання дисципліни зумовлена її важливим теоретичним і практичним значенням, оскільки лексика говірок Івано-Франківщини відбиває мовні скарби принаймні п'яти етнічних груп українського народу і відповідно п'яти народних говорів: гуцульського, бойківського, покутського, наддністрянського та лемківського. Тому спеціальний курс регіональної лексикології слугуватиме добрим підґрунтям до лінгвістичних курсів «Сучасна українська літературна мова», «Стилістика сучасної української мови», «Лінгвістичний аналіз тексту». Практичне значення курсу полягає в тому, що майбутній учитель, як правило, працює в умовах діалектного оточення, тому повинен знати особливості місцевого мовлення.

2. Завдання вивчення дисципліни.

Студенти повинні:

- **знати** загальнотеоретичні питання лексикології, лексикографії та їх регіональні особливості; предмет, завдання, територіальне членування говірок Івано-Франківщини, методи опрацювання діалектного матеріалу;
- **вміти** читати і записувати спеціальною фонетичною транскрипцією місцеве діалектне мовлення, орієнтуватися у карті-схемі говорів Івано-Франківщини, працювати з матеріалами «Атласу української мови», місцевим діалектним та фольклорним матеріалом.

3. Мета проведення лекцій – формування загального мовознавчого світогляду студентів-філологів, озброєння їх необхідними теоретичними знаннями з української лексикології, лексикографії, діалектології.

4. Завдання проведення лекцій.

У результаті проведення лекцій студенти повинні:

- **знати** загальнотеоретичні питання лексикології, лексикографії, діалектології, витоки та історію становлення цих галузей мовознавства, їх регіональну специфіку; принципи і засади укладання діалектних словників;
- **вміти** характеризувати лексичний склад говірок Івано-Франківщини, визначати діалектні особливості мови художніх творів місцевих письменників.

5. Мета проведення практичних (семінарських) занять – закріплення знань, засвоєних студентами під час слухання лекційного курсу, застосування умінь і навичок для укладання словника мови свого населеного пункту чи мови письменника.

6. Завдання проведення практичних (семінарських) занять.

У результаті проведення практичних (семінарських) занять студенти повинні:

- **знати** карту-схему говорів Івано-Франківської області, діалектні особливості своєї говірки на всіх структурних рівнях, принципи та засади укладання діалектних словників;
- **вміти** збирати та транскрибувати діалектне мовлення, укладати словник мови свого населеного пункту.

ТЕМИ ЛЕКЦІЙ

Тема 1. Вступ (2 год.)

План

1. Об'єкт і предмет регіональної лексикології.
2. Основні завдання сучасної регіональної лексикології.
3. Матеріали і джерела регіональної лексикології.
4. Методи дослідження діалектної лексики.

Тема 2. Словниковий склад українських діалектів (2 год.)

План

1. Взаємодія діалектної лексики з іншими формами національної мови.
2. Лексика говірок Івано-Франківщини з погляду походження.
3. Лексика говірок Івано-Франківщини з погляду вживання.
4. Діалектна лексика говірок Івано-Франківщини зі стилістичного погляду.

Тема 3. Слово в лексичній системі діалектів (4 год.)

План

1. Лексика діалекту як система.
2. Типи відношень у лексико-семантичній системі мови.
3. Види варіантів слова.
4. Діалектні міжслівні відношення.

Тема 4. Типи діалектних лексичних відмінностей (2 год.)

План

1. Типи діалектних лексичних відмінностей на рівні окремого слова.
2. Непротиставні лексичні відмінності.
3. Протиставні лексичні відмінності.
4. Діалектні лексичні відмінності в ареальному аспекті.

Тема 5. Історія становлення та теоретичні засади діалектної лексикографії (2 год.)

План

1. Витоки української лексикографії.
2. Історія становлення діалектної лексикографії.
3. Теорія лексикографічних систем.

Тема 6. Словник як лінгвістичне явище (2 год.)

План

1. Найхарактерніші ознаки словника.
2. Типи словників.
3. Діалектні словники.

Тема 7. Основні засади та принципи укладання діалектного словника (4 год.)

План

1. Основні засади укладання діалектного словника.
2. Принципи побудови діалектного словника.
3. Фонетичні та словотвірні варіанти реєстрового слова у діалектному словнику.
4. Граматичні характеристики реєстрового слова у діалектному словнику.
5. Подача значення реєстрового слова.
6. Ілюстративний матеріал у діалектному словнику.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття № 1

Вступ

План

1. Об'єкт і предмет регіональної лексикології.
2. Основні завдання сучасної регіональної лексикології.
3. Матеріали і джерела регіональної лексикології.
4. Методи дослідження діалектної лексики.

Рекомендована література:

1. Атлас української мови : у 3 т. – Т. 1. – К., 1984 ; Т. 2. – К., 1988 ; Т. 3. – К., 2001.
2. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства / С. П. Бевзенко. – К. : Вища школа, 1991. – 231 с.
3. Бевзенко С. П. Українська діалектологія / С. П. Бевзенко. – К. : Вища школа, 1980. – 246 с.
4. Блинова О. И. Введение в современную региональную лексикологию / О. И. Блинова. – Томск, 1973. – С. 5–31.
5. Дзензелівський Й. О. Конспект лекцій з курсу української діалектології (вступні розділи) / Й. О. Дзензелівський. – Ужгород : Ужгор. держ. ун-т, 1966. – 96 с.
6. Жовтобрюх М. А. Проблеми взаємодії української літературної мови і територіальних діалектів / М. А. Жовтобрюх // Мовознавство. – 1973. – № 1. – С. 3–15.
7. Кирчів Р. Ф. Регіональність фольклорної традиції / Р. Ф. Кирчів // Із фольклорних регіонів України. Нариси й статті. – Львів, 2002. – С. 7–34.
8. Матвіяс І. Г. Засади української діалектології / І. Г. Матвіяс. – Мовознавство. – 2000. – № 1. – С. 3–9.
9. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори / І. Г. Матвіяс. – К. : Наукова думка, 1990. – 164 с.
10. Русанівський В. М. Джерела розвитку східнослов'янських літературних мов / В. М. Русанівський. – К. : Наукова думка, 1985. – 231 с.

Практичне заняття № 2

Словниковий склад українських діалектів

План

1. Діалектна диференціація говірок Івано-Франківщини.
2. Взаємодія діалектно-територіального та літературного мовлення.
3. Лексика говірок Івано-Франківщини з погляду походження:
 - а) власне українська лексика;
 - б) діалектні запозичення.
4. Лексика говірок Івано-Франківщини з погляду вживання.
5. Експресивно-стилістична диференціація лексики говірок Івано-Франківщини:
 - а) нейтральна лексика;
 - б) розмовна лексика;
 - в) нецензурна лексика та її відповідники.

Рекомендована література:

1. Бігусяк М. В. До питання гуцульсько-покутського діалектного порубіжжя на теренах Івано-Франківщини / М. В. Бігусяк // Вісник Прикарпатського національного університету. Філологія. – Івано-Франківськ, 2008. – Вип. ХІХ–ХХ. – С. 26–30.
2. Блинова О. И. Введение в современную региональную лексикологию / О. И. Блинова. – Томск, 1973. – С. 31–87.
3. Грещук В. В. Діалектна диференціація: регіональний аспект / В. В. Грещук // Етнос. Соціум. Культура: регіональний аспект : монографія / В. В. Грещук, В. І. Кононенко, М. П. Лесюк та ін. – К. ; Ів.-Франківськ, 2006. – С. 55–78.
4. Дзензелівський Й. О. Стан дослідження генези українських діалектів / Й. О. Дзензелівський // Мовознавство. – 1981. – № 6. – С. 45–51.
5. Євтушок О. Місцеві скарби всеукраїнського значення (діалектна лексикологія) / О. Євтушок // Урок української. – 2000. – № 10. – С. 20–21.
6. Євтушок О. Про стан і деякі аспекти вивчення діалектної лексики / О. Євтушок // Українська мова та література в школі. – 1992. – № 2. – С. 3–5.
7. Жовтобрюх М. А. Проблеми взаємодії української літературної мови і територіальних діалектів / М. А. Жовтобрюх // Мовознавство. – 1973. – № 1. – С. 3–15.
8. Захарків О. Т. Діалектна лексика як один із виявів духовної культури народу / О. Т. Захарків // Мова і культура нації : тези доповідей. – Львів, 1990. – С. 94–96.

9. Кононенко В. І. Побутово-розмовне мовлення галичан / В. І. Кононенко, І. В. Кононенко // Етнос. Соціум. Культура: регіональний аспект : монографія / В. В. Грещук, В. І. Кононенко, М. П. Лесюк та ін. – К. ; Івано-Франківськ, 2006. – С. 97–114.
10. Лесюк М. П. Взаємодія діалектно-територіального та літературного мовлення / М. П. Лесюк // Етнос. Соціум. Культура: регіональний аспект : монографія / В. В. Грещук та ін. – К. ; Івано-Франківськ, 2006. – С. 79–96.
11. Українська літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами. – К. : Наукова думка, 1977. – 201 с.

Практичне заняття № 3

Слово в лексичній системі діалектів

План

1. Структурно-системні відношення в межах діалектної лексики.
2. Типологія внутріслівних діалектних відношень.
3. Види варіантів слова.
4. Варіювання слова і його межа.
5. Особливості функціонування синонімів у діалектах та діалектному мовленні.
6. Ареальне варіювання лексики.

Рекомендована література:

1. Апресян Ю. Д. Идеи и методы современной структурной лексикологии / Ю. Д. Апресян // Проблемы структурной лингвистики. – М., 1966.
2. Бичко З. М. Діалектна лексика Опілля / З. М. Бичко. – Львів : Фенікс, 1997. – 136 с.
3. Бігусяк М. В. Ареальна характеристика лексики сімейної обрядовості гуцульського говору / М. В. Бігусяк // Вісник Прикарпатського національного університету. Філологія. – Івано-Франківськ, 2010. – Вип. XXV-XXVI – С. 58-62.
4. Блинова О. И. Введение в современную региональную лексикологию / О. И. Блинова. – Томск, 1973. – С. 87–168.
5. Вакалюк Я. В. Лексико-семантична характеристика назв одягу у говірках Прикарпаття / Я. В. Вакалюк // Проблеми української діалектології на сучасному етапі : тези. – 1990. – С. 181–182.
6. Гриценко П. Ю. Ареальне варіювання лексики / П. Ю. Гриценко ; АН УРСР Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; відп. ред. І. Г. Матвіяс. – К. : Наукова думка, 1990. – 272 с.

7. Гриценко П. Ю. Моделювання системи діалектної лексики / П. Ю. Гриценко. – К. : Наукова думка, 1984. – 226 с.
8. Лексика // Українська мова. Енциклопедія. – 2-е вид., випр. і доп. – К., 2004. – С. 294–296.
9. Лексика української мови в її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами : тези доповідей. – Ужгород, 1982.
10. Матвіяс І. Г. Діалектна основа лексики і фразеології в українській літературній мові / І. Г. Матвіяс // Мовознавство. – 2007. – № 3. – С. 23–27.
11. Структура і система мови // Українська мова. Енциклопедія. – 2-е вид., випр. і доп. – К., 2004. – С.656–657.
12. Українська лексика в історичному та ареальному аспектах / відп. ред. Р. Й. Керста. – К. : Наукова думка, 1991. – 183 с.

Практичне заняття № 4

Історія становлення та теоретичні засади діалектної лексикографії

План

1. Витоки української лексикографії.
2. Історія становлення діалектної лексикографії.
3. Найхарактерніші ознаки словника.
4. Типи словників.
5. Різновиди діалектних словників.

Рекомендована література:

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Советский энциклопедист, 1966. – 606 с.
2. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства / С. П. Бевзенко. – К. : Вища школа, 1991. – 230 с.
3. Бурячок А. А. Лексична картотека / А. А. Бурячок // Українська мова. Енциклопедія. – К., 2004. – С. 296–297.
4. Гак В. Г. Словарь / В. Г. Гак // Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990. – С. 462–464.
5. Демська О. М. Вступ до лексикографії / О. М. Демська. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. – С. 3–126.
6. Кровицька О. Українська лексикографія: теорія і практика / О. Кровицька. – Львів : Ін-т українознавства НАНУ, 2005. – 147 с.

7. Кульчицька Т. Українська лексикографія : бібліографічний покажчик / Т. Кульчицька. – Львів : Наукова бібліотека ім. В. Стефаника, 1999. – 359 с.
8. Паламарчук Л. С. Питання теорії і практики сучасної лексикографії / Л. С. Паламарчук // Мовознавство. – 1977. – № 4. – С. 3–12.
9. Полюга Л. М. До питання про створення наукової лексикографії / Л. М. Полюга // Третя Міжнародна наук. технічна конференція «Проблеми науково-технічної термінології». – Львів, 1994. – С. 111–113.
10. Сабадош І. В. Про словник однієї говірки / І. В. Сабадош // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : зб. наук. праць. – Ужгород, 2000. – Вип. 3. – С. 190–198.
11. Сабадош І. Українська діалектна лексикографія післявоєнного періоду / І. Сабадош // Język ukraiński: współczesność – historia. = Українська мова: сучасність – історія. – Люблін, 2003. – С. 93–106.
12. Тараненко О. О. Лексикографія / О. О. Тараненко // Українська мова. Енциклопедія. – К., 2004. – С. 296–297.

Практичне заняття № 5

Основні засади та принципи укладання діалектного словника

План

1. Основні засади укладання діалектного словника.
2. Принципи побудови діалектного словника.
3. Фонетичні та словотвірні варіанти реєстрового слова у діалектному словнику.
4. Практичні навички укладання словника мови села.

Практичне заняття № 6

Основні засади та принципи укладання діалектного словника (продовження попередньої теми)

План

1. Граматичні характеристики реєстрового слова у діалектному словнику.
2. Лексичне значення реєстрового слова і його фіксація у діалектному словнику.
3. Ілюстративний матеріал у діалектному словнику.
4. Практичні навички укладання словника мови села.

Практичне заняття № 7

Принципи формування лексичної картотеки словника мови села та мови письменника

План

1. Специфіка структури лексичної картки діалектного словника.
2. Специфіка побудови лексичної картки словника діалектизмів мови письменника.
3. Обговорення фрагментів укладених словників мови села.

Практичне заняття № 8

Регіональна лексикологія: практичний аспект

План

1. Рецензування укладених словників мови села та словників діалектизмів місцевих письменників.
2. Написання підсумкової контрольної роботи.

Рекомендована література до практичних занять № 5, 6, 7:

1. Бичко З. М. Діалектна лексика Опілля / З. М. Бичко. – Львів : Фенікс, 1997. – 136 с.
2. Бурячок А. А. Інструкція для складання регіональних діалектних словників / А. А. Бурячок // Праці XI Республіканської діалектологічної наради. – К. – С. 214–226.
3. Бурячок А. А. Лексична картотека / А. А. Бурячок // Українська мова. Енциклопедія. – К. : Укр. енциклоп. ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 296–297.
4. Глуховцева К. Говірка як об'єкт діалектологічних досліджень / К. Глуховцева // Діалектологічні студії. 4 : Школи, постаті, проблеми / відповід. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2004. – С. 262–274.
5. Ґрещук В. В. Лексична картотека словника «Гуцульська діалектна лексика в українській художній мові»: принципи формування / В. В. Ґрещук // Вісник Прикарпатського національного університету. Філологія. – Івано-Франківськ, 2010. – Вип. XXV–XXVI. – С. 42–45.
6. Ґрещук В. В. Семантика гуцульського діалектного слова в словнику «Лексика гуцульського говору в українській художній мові» / В. В. Ґрещук // Вісник Прикарпатського національного університету. Філологія (мовознавство). – Івано-Франківськ, 2009. – Вип. XXI–XXII. – С. 25–28.

7. Демська О. М. Вступ до лексикографії / О. М. Демська. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. – С. 57–126.
8. Дзензелівський Й. О. Програма для збирання матеріалів до лексичного атласу української мови / Й. О. Дзензелівський. – 2-е вид. – К. : Наукова думка, 1987. – 297 с.
9. Зінченко І. Народні назви вишивального ремесла (до проблеми укладання Словника ремесел) / І. Зінченко // Вісник Прикарпатського національного університету. Філологія. – Івано-Франківськ, 2010. – Вип. XXV–XXVI. – С. 72–77.
10. Інструкція для укладання діалектних словників / відп. ред. Я. Закревська. – Львів : Ін-т сусп. наук АН України, 1992. – 32 с.
11. Козачук Г. О. Робота над словником місцевої говірки / Г. О. Козачук // Українська мова та література в школі. – 1970. – № 7. – С. 55–58.
12. Ларін Б. О. Принципи укладання обласних словників української мови / Б. О. Ларін // Діалектологічний бюлетень. – К., 1956. – Вип. 6. – С. 3–18.
13. Лесюк М. Теоретичні засади укладання словників мови письменника / М. Лесюк // Українська історична та діалектна лексика : зб. наук. праць. – Львів, 1996. – С. 189–200.
14. Лисенко П. С. Про принципи побудови діалектних (зональних) словників української мови / П. С. Лисенко // Праці X Республіканської діалектологічної наради. – К. – С. 105–113.
15. Матвіяс І. Г. Діалектна лексика в академічному «Словнику української мови» / І. Г. Матвіяс // Українська мова. – 2005. – № 4. – С. 63–69.
16. Панцьо С. І. Матеріали до словника лемківських говірок. Дієслівна лексика. Ч. 1 / С. І. Панцьо. – Тернопіль, 1997. – 56 с.
17. Полюга Л. М. До питання про наукові засади теоретичного словництва / Л. М. Полюга // Науково-технічне слово. – 1994. – № 1. – С. 69–71.
18. Тимченко Л. Лексикографічні праці в Інтернеті / Л. Тимченко // Лексикографічний бюлетень. – 2005. – Вип. XV. – С. 58–62.
19. Хобзей Н. Слова і місто, або місто в словах / Н. Хобзей // Лексикон львівський: поважно і на жарт. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2009. – С. 7–43.
20. Шило Г. Ф. Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра / Г. Ф. Шило. – Львів, 1957. – 254 с.
21. Широков В. Елементи лексикографії / В. Широков. – К. : Довіра, 2005. – 304 с.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ
зі спеціального курсу «Регіональна лексикологія та діалектна
лексикографія»

1. Об'єкт і предмет регіональної лексикології.
2. Основні завдання сучасної регіональної лексикології.
3. Матеріали і джерела регіональної лексикології.
4. Методи дослідження діалектної лексики.
5. Діалектна диференціація говірок Івано-Франківщини.
6. Взаємодія діалектно-територіального та літературного мовлення.
7. Лексика говірок Івано-Франківщини з погляду походження.
8. Лексика говірок Івано-Франківщини з погляду вживання.
9. Експресивно-стилістична диференціація лексики говірок Івано-Франківщини.
10. Структурно-системні відношення в межах діалектної лексики.
11. Типологія внутріслівних діалектних відношень.
12. Діалектні міжслівні відношення.
13. Види варіантів слова.
14. Варіювання слова і його межа.
15. Особливості функціонування синонімів у діалектах та діалектному мовленні.
16. Ареальне варіювання лексики.
17. Типи діалектних лексичних відмінностей.
18. Непротиставні діалектні лексичні відмінності.
19. Протиставні діалектні лексичні відмінності.
20. Діалектні лексичні відмінності в ареальному аспекті.
21. Витоки української лексикографії.
22. Історія становлення діалектної лексикографії.
23. Найхарактерніші ознаки словника.
24. Типи словників.
25. Різновиди діалектних словників.
26. Основні засади укладання діалектного словника.
27. Принципи побудови діалектного словника.
28. Фонетичні та словотвірні варіанти реєстрового слова у діалектному словнику.
29. Граматичні характеристики реєстрового слова у діалектному словнику.
30. Лексичне значення реєстрового слова і його фіксація у діалектному словнику.
31. Ілюстративний матеріал у діалектному словнику.
32. Специфіка структури лексичної картки діалектного словника.
33. Принципи формування лексичної картотеки словника діалектизмів мови письменника.

Інститут суспільних наук Академії наук України

**Інструкція
для укладання діалектних
словників**

**Львів
1992**

Інструкція для укладання діалектних словників

Автори: **Ярослава Закревська** (відп. ред.), **Уляна Єдлінська,**
Розалія Керста

Комп'ютерний набір - **Оксана Рак**
Верстка - **Євген Жеребецький**

Електронний набір і верстка інструкції зроблені на комп'ютерах,
подарованих Інститутіві суспільних наук АН України Українським
дослідним інститутом Гарвардського університету (США)

*Затверджено до друку вченою радою
Інституту суспільних наук АН України*

Від авторів

Українська діалектологія як важлива галузь українського мовознавства, не зважаючи на вкрай несприятливі умови свого розвитку за останні десятиліття, має серйозні здобутки. Це в першу чергу фундаментальний тритомний Атлас української мови, публікація якого незабаром завершується, це декілька серйозних монографічних досліджень, це окремі регіональні діалектні словники, створені в результаті жертвенної праці справжніх подвижників як фахівців, так і аматорів.

Проте, в українській діалектології є ціла низка нерозв'язаних проблем, непіднятих пластів, до яких належить і діалектна лексикографія.

Ще в 1956 р. ІХ Республіканська діалектологічна нарада майже повністю була присвячена укладанню діалектних словників, було визначено кілька діалектних зон, які невідкладно повинні бути лексикографічно опрацьовані. На жаль, програма не реалізована й досі, хоч є окремі цінні публікації (напр. "Словник бойківських говірок" М. Й. Онишкевича), є готові, але ще не опубліковані праці (напр. "Поліський словник" М. В. Никончука) є незавершені роботи як окремих авторів, так і цілих осередків, є великі цінні матеріали, які чекають свого опрацювання.

Враховуючи специфіку і складність лексикографічного опрацювання діалектного матеріалу, з метою поліпшення методологічної і наукової організації цієї праці та її уніфікації, пропонуємо майбутнім укладачам регіональних діалектних словників коротку інструкцію, що була створена групою авторів Словника гуцульських говірок, з урахуванням опублікованих раніше інструкцій і рекомендацій. Надіємось, що ця інструкція та уваги до оформлення матеріалу на картки і укладання картотеки діалектного словника полегшать працю діалектологів-лексикографів, і, при певній модифікації в залежності від специфіки конкретного матеріалу, зможе бути використана при створенні діалектних словників різного типу*.

* Рекомендації експлораторам щодо збирання діалектних матеріалів та застосування прийнятої в українському мовознавстві системи фонетичної транскрипції (у її спрощеному варіанті) можна почерпнути з "Програми для збирання матеріалів до Лексичного атласу української мови" Й. О. Дзендзелівського (К., 1987), а також із «Зразків фонетичної транскрипції», що подаються після тексту «Інструкції...»

Основні засади укладання діалектного словника (ДС)

Діалектні словники можуть бути різного типу: повні і диференціальні, зведені загальноомовні, регіональні й словники говірки одного села, тематичні й вузькопроблемні.

Пропоновані принципи стосуються ДС диференціального типу, який містить у собі традиційну лексику, характерну для народно-розмовної мови тих чи інших говорів, та не є нормативною в українській літературній мові.

Об'єктом словника є слово як лексико-словотвірна структура, а не регулярні фонетичні й граматичні особливості, характерні для певних говорів чи наріч. До словника повинні ввійти: **лексичні діалектизми**, що є специфічними для тих чи інших говірок, типу гуцул. *байкувати* “говорити”, *бурка*, *буришка* “картопля”, *невістул'к'и* “польові ромашки”, *п'рол'удний* “святковий” (про одяг), *тривати* “довго жити”..., бойк. *рубат'а* “білизна або лахміття”, *рудавити* “покриватися іржею”, *спорзна*, *порсне*, *йіджен'а* “скоромне”, *уйчаник* “син брата матері”..., покут.-буков. *зрінка* “відрізаний кусок хліба”, діалектизми з ширшою географією, тобто властиві для більшості говорів, напр. карпатського ареалу: *банувати* “тужити, сумувати”, *бійно* “страшно”, *ватра* “вогонь, вогнище”, *же'н'тиці* “сироватка”, *мар'жина* “худоба”, *па'диволос* “хвощ”, *сокод'ити* “стерегти”, або діалектизми, властиві для говорів південно-західного наріччя взагалі, типу *вуйко* “дядько по матері”, *газда* “господар, чоловік”, *кугут* “півень”, *файний* “гарний” чи для інших діалектів української мови: *заслабнути* “захворіти”, *ріпа* “картопля”; **словотвірні діалектизми**, які семантично тотожні з нормативними структурами, але відрізняються від них своєю словотвірною будовою: *весела*, *весе'лиц'а*, *весе'личка*, *веселіука* “веселка”, *жні'н'е* “жнива”, *кіш'н'е* “косовиця”, *сте'лина* “стеля”, *пониско* “внизу”; **семантичні діалектизми**, як правило, є загальноукраїнськими лексемами, однак у різних говорах мають інше, додаткове значення: *горло* “вузький прохід, через який проганяють овець для доїння”, *жолоб* “ущелина в горах”, *кл'уч* “пристрій, за допомогою якого зносять сіно з гір”, *ручка* “одиниця виміру при косінні”, або інший відтінок значення: *босий* (про коня) “непідкований”, *баба* “стара корова” та ін.

До ДС повинна ввійти також група лексики, яка відображає поняття матеріальної і духовної культури народу і часто окреслюється терміном “етнографізм”. У лінгвістів, як відомо, немає одностайної думки як щодо розуміння терміна етнографізм, так і щодо потреби відображення етнографічної лексики в ДС.

Ми поділяємо думку про необхідність включення до ДС етнографічної лексики як невід'ємного елемента лексичного складу окремих говірок. Ця група лексики охоплює номінації, пов'язані з побутом, сільським господарством, народними промислами, звичаями, повір'ями тощо, напр.: *бердо*, *верета*, *дишель*, *кентар*, *колиба*, *кошара*, *кросна*, *сердак*, *ціпивно* та ін., хоч більшість цих слів стала вже невід'ємною частиною словникового

складу загальноукраїнської літературної мови. Отже, диференційованість, як основна теоретична засада сприймається в широкому розумінні слова.

До ДС повинна ввійти і певна кількість власних назв – топонімів, мікротопонімів, прізвищ, кличок тварин, утворених від діалектних апелятивів незалежно від того, чи загальні назви функціонують паралельно з власними (напр. *бур'кут* 1) джерело мінеральної води; 2) власна назва гори), чи ні (напр. *бес'кид* – тільки власна назва гори).

Не повинні входити до реєстру словника: 1) okazionalні слова, що вживаються окремими мовцями і не є характерними для тих чи інших говірок у цілому; 2) слова, позбавлені чітко окресленого значення, які зустрічаються тільки у фольклорі і здебільшого мають вузьке контекстуальне застосування типу *'мон'ка*, *пан'рун'ка* та ін.; 3) рідковживані новотвори пізнішого походження з обмеженою сферою функціонування, що часто є перекрученням іншомовних слів.

Укладачами словника в кожному окремому випадку повинні бути визначені хронологічні рамки матеріалу та характер джерел (польові записи, рукописні, в тому числі архівні матеріали різного часу, опубліковані джерела, що засвідчують дану говірку).

У кожному словнику має бути чітко визначена територія, що є об'єктом лексикографічного дослідження, відповідно до прийнятих укладачами принципів: лінгвістичного, етнографічного, географічного, проблемного. Визначена територія має бути більш-менш рівномірно обстежена, щоб при можливій наявності внутрішньої диференціації діалекту можна було відбити її у ДС. Цей принцип намагаються провести автори Словника гуцульських говірок (див. Інструкція 5)*.

Працюючи над словником, необхідно фіксувати етапи роботи, історію збирання матеріалу, формування картотеки, внесок окремих виконавців. Усе це повинно бути в майбутньому відображене у передмові до словника.

Принципи побудови ДС

1. Реєстрове слово (РС)

1.1. Правопис і оформлення РС

Реєстр словникових статей і відсилачів до них укладається за алфавітом української літературної мови.

Кожне РС як основний елемент словникової статті подається засобами літературної графіки, а не фонетичної транскрипції. Проте така передача повинна якомога точно відбивати діалектну орфоепію та інші особливості (зокрема морфологічні) діалектного слова, що не завжди відповідає нормам загальноукраїнського правопису, наприклад, у таких РС, як **бабец**, **бабинский**, **бабчєр**, **бавитисі**, **багненка**, **баїльниці**, **дебре** і т.д.

* Про внутрішню диференціацію гуцульських говірок на лексичному рівні див. "Гуцульщина. Лінгвістичні етюди". – К. : Наукова думка, 1991, С. 106–107.

Матеріали картотеки Словника записані фонетичною транскрипцією, хоч і неоднорідною, що залежить від характеру джерел. Вони передаються знаками алфавіту української літературної мови при такій відповідності одиниць літературної графіки до транскрипційних знаків:

а / а ^о , а ^е /	и / и ^е , и ^і /	т / т' /
б / б', б /	і / і ^н /	у
в / в', ʋ /	ї / їі /	ф / ф' /
г / г' /	й	х / х' /
г / г' /	к / к' /	ц / ц', ц'' /
д / д', д /	л / л, л' /	ч / ч' /
дж / дж' /	м / м' /	ш / ш' /
дз / дз' /	н / н' /	щ / щч, ш'ч' /
е / е ^н , е ^а /	о / о ^у , о ^е /	ю / ʋу, 'у /
є / ʋе, 'е /	п / п' /	я / ʋа, 'а /
ж / ж', ж /	р / р' /	ь / ' /
з / з', з'' /	с / с', с'' /	

До загальноукраїнського алфавіту введено графему **г**, яка стоїть на належному в алфавіті місці, тобто після фарингального **г** (напр.: *'газда, ле'г'ін', си'г'іти, джер*).

М'який знак на позначення м'якості приголосних у РС ставиться за правилами правопису літературної мови, напр.: **бамбетиль** (бам'бетил'), **бадьо** (ба'д'о), **копінь** ('копін'), **панькати** ('пан'кати).

М'якість приголосних перед голосними **е, у, а**, так само як у загальноукраїнському правописі, позначається літерами **є, ю, я**, напр.: **бадя** (ба'д'а), **бабне** (баб'н'е), **багря** ('багр'а), **конюхар** (кон'у'хар'), **ред** (р'е^нд).

М'якість приголосних у кінці складу в РС не буде позначена, вона відбита тільки у транскрибованому варіанті, що буде стояти поряд із реєстровим словом, напр.: **копачка** (ко'пач'ка), **домарка** (до'мар'ка), **конюхар** (кон'у'хар')^{*}.

1.2. Фонетичні варіанти РС

Поряд із РС, переданим засобами літературної графіки, у дужках наводиться це ж РС у фонетичній транскрипції, якщо воно графічно різне, напр.: **бадя** (ба'д'а), а також наводяться усі його фонетичні варіанти, засвідчені в картотеці словника.

1.2.1. Фонетичні варіанти, які є результатом регулярних фонетичних змін і відбивають різноманітність вияву тих чи інших фонем, напр. **е** в ненаголошеній позиції як **е, е^н, и^е, и**; **и** в ненаголошеній позиції як **и^е, е^н, е...**, які, крім різного вияву, при записуванні “на слух” також неоднаково сприймаються експлораторами. Тому, наприклад, при РС **бербениці** у дужках будуть стояти транскрипційні варіанти з різним виявом кореневого і

* Просимо експлораторів користуватися варіантом транскрипції, поданої у «Зразках фонетичної транскрипції», що подаються після тексту «Інструкції...»

флексивного голосного: (бе^нрби^нниц'і, бе^нрбе^нниц'і, бербе^нниц'е, бербе^ннеца, бе^нрбе^нни^нца).

1.2.2. Варіанти з твердими і м'якими приголосними: **р-р'**, **ц-ц'**, **н-н'** і под. напр.: **косар** (ко^нсар'), **баранчик** (ба^нран'чик).

1.2.3. Варіанти з білабіальним **в**, переданим у РС губним **в**: **багрівка** (баг^нріўка), **багів** (ба^нг'іў), **дівка** (д^н'іўка), **мовні** (мо^нў'ні).

1.2.4. Варіанти з частковим і повним знеголошенням дзвінких приголосних: **бабка** (ба^нбка, ба^нпка).

1.2.5. Лексикалізовані варіанти слова з нерегулярними фонетичними змінами типу: **басарунок** (баса^нринок), **балега** (бе^нлега), **мати́на** (му^нтина).

Якщо оформлення однозвучного РС засобами літературної графіки повністю передає його фонетичне звучання, то воно не повторюється у фонетичній транскрипції, напр.: **баба**, **бабій**, **гірити**.

1.3. З усіх наявних у картотеці словника фонетичних варіантів слова як РС виносимо найбільш наближений до норм загальноукраїнської мови варіант або варіант, найбільш характерний для даного говору. Наприклад, при фонетичних варіантах типу дзвінкий / глухий як РС виносимо літературний варіант: **бабка** (ба^нпка).

З усіх наявних фонетичних варіантів слова, поданих у дужках у фонетичній транскрипції поряд із основним РС, як РС-відсилач подаються лексикалізовані варіанти з нерегулярними фонетичними змінами, напр.:

БАЛЕГА (ба^нле^нга, бе^нлега...) ... (виклад значення).

БЕЛЕГА див. **балега**

Ці фонетичні варіанти слова, що виступають як РС-відсилачі, так само як і основне РС, оформлені засобами літературної графіки і вносяться у реєстр на відповідне за алфавітом місце з відсилачем до основного РС. Див. напр.:

БАБЕЛЬКА (ба^нбел'ка, ба^нбул'ка)... (виклад значення).

БАБУЛЬКА див. **бабелька**.

БАНУШ (ба^ннуш', ба^ннуж', ба^нмуж)... (виклад значення).

БАМУЖ див. **бануш**.

ГЛЯГАТИ (г^н'ля'гати, г^н'легати, кл'а'гати)... (виклад значення).

КЛЯГАТИ див. **глягати**.

Інших фонетичних варіантів слова, які є результатом регулярних фонетичних змін (див. 1.2.1 – 1.2.4), у реєстр не виносимо.

1.4. Словотвірні варіанти слова

1.4.1. Слова, що відрізняються між собою словотвірною будовою, тобто структурні варіанти слів, творять окремі РС, напр.:

БАМБЕТИЛЬ ч., **БАМБЕТЛЯ** ж.; **ВЕРСТЬ**, **ВЕРСТАК**; **ВІДОСОВНІ**, **ОСОВНІ**; **ВЧЕРТИ**, **ОБЧЕРТИ**; **ДНЕСЬ**, **ДНЕСЬКА**.

Структурні варіанти слів, що мають однакове значення і однакове стилістичне забарвлення, викладаються як синоніми, тобто виклад подається

тільки при словотвірному варіанті РС за його поширеністю або просто за першим місцем в алфавіті.

В кінці статті після позначки *Див. ще* подаються всі словотвірні варіанти РС. Інші словотвірні варіанти виступають у реєстрі з повним оформленням граматичних форм, тільки виклад значення відсилається до основного словотвірного варіанта за допомогою позначки "*Те саме, що...*", напр.:

БАНА... Туга, сум ... *Див.ще банність, баннощі, банованя.*

БАННІСТЬ... Те саме, що бана. - (ілюстрації)

БАННОЩІ... Те саме, що бана. - (ілюстрації)

БАНОВАНЯ... Те саме, що бана. - (ілюстрації)

Взаємопов'язуються ряди структурних варіантів семантично і стилістично споріднених слів як, напр.: **байстрє, байстринє, байстручине**, та окремо ряд слів – **байстир і байструк**. Натомість **байстрє, байстручине, байстринє** зі словами **байстир і байструк** взаємно не пов'язуються. Перший ряд емоційно забарвлений, другий – стилістично нейтральний.

Словотвірні варіанти з різним стилістичним навантаженням виступають як окремі РС, окремо викладаються і взаємно не пов'язуються. Напр.:

БАБИНА... *Співчут.* про жінку...

БАБИЦА... *Зневаж.* до **баба**¹.

1.4.2. Префіксальні форми дієслів із лексико-граматичними значеннями доконаності / недоконаності (**багнути – забагнути, баяти – відбаяти, гаїти – загаїти**) виступають як окремі РС і творять окремі словникові статті, виклад значення дається в кожній з них. При дієсловах доконаного виду подається відсилач до відповідного дієслова недоконаного виду, напр.:

БАЯТИ ... (виклад значення). Ілюстрації.

ВІДБАЯТИ ... (виклад значення). Ілюстрації.

Пор. **баяти**.

Суфіксальні видові пари дієслів із значенням доконаності / недоконаності подаються в одній статті. На першому місці стоїть форма недоконаного виду, напр.: **викалюшуватиси... недок.**; **викалюшитиси... док.** (виклад значення в обидвох видах). Ілюстрації.

1.4.3. При наявності в картотеці подвійних форм інфінітива з суфіксами **-ти** і **-чи** словникова стаття опрацьовується під тою формою, яка є більш характерною для досліджуваних говорів. Пор гуц.: **бічи, веречи, печи, стричи**. Інша форма виноситься як РС-відсилач: **ПЕКТИ див. печи**. При РС **печи** форма **пекти** подається як варіант у дужках.

1.4.4. Дієслова з афіксом **-ся** і без нього подаються як окремі РС без взаємовідсилачів. Напр.: **ГАЙТУВАТИ** і **ГАЙТУВАТИСІ, ЗАГОРНУТИ** і **ЗАГОРНУТИСІ**. Афікс **-ся** може мати різні фонетичні варіанти: **-с'ї, -с'и, -си**: **БАБРАТИСИ, БУСИТИСИ, БАЛЬЦИТУВАТИСІ**. Дієслова з афіксом **-ся** виносяться у реєстр у такій формі, у якій вони засвідчені в картотеці. Афікс **-ся**, незалежно від його позиції в реченні, у РС ставиться у постпозиції.

1.5. Інші випадки оформлення РС

Омоніми оформляються за загальноприйнятими в лексикографії правилами як окремі РС з цифровим позначенням у правому верхньому індексі.

Лексикалізовані двочленні словосполучення (іменник + прикметник), які виступають самостійними номінативними одиницями, як правило, у функції спеціальних термінів, можуть вноситися як самостійні двослівні РС з позначенням роду, без граматичних форм (бажано з латинським відповідником), напр.: **бабине вухо** (^нбабине^н /вухо), с. бот. (*Lactarius resimus*) Груздь. – (ілюстрації), або під одним з компонентів двослівної назви, на який падає смисловий наголос, напр.: б і л и й г р и б може бути поданий під прикм. **білий**.

Віддієслівні іменники виступають як окремі РС і пов'язуються в кінці статті з відповідним дієсловом: **БАДАНІ...** Пор. **бадати 1**.

Слова, що вживаються тільки у складі словосполучень, у реєстр виносяться у формі називного відмінка або в тій формі, у якій слово виступає у словосполученні. Після слова дається двокрапка і наводиться словосполучення. Напр.: **БАКІР:** н а б а к і р (виклад значення), **ЧИНОВАТИЙ:** ч и н о в а т е п о л о т н о – полотно, тканина в сморічку; **ЗАСПІЛЬ:** н а з а с п і л ь – на будень.

Слова з часткою **-не** виносяться в реєстр згідно з загальноприйнятою лексикографічною практикою.

2. Граматична форма та граматична характеристика РС

Відмінювані слова вносяться до реєстру Словника в початковій граматичній формі: іменники, кількісні числівники, займенники неприкметникової форми – у називному відмінку однини; іменники, що вживаються тільки в множині, – у називному відмінку множини; прикметники та дієприкметники, порядкові числівники та займенники прикметникової форми – у називному відмінку чоловічого роду однини, за винятком тих прикметників, які вживаються тільки у ж. роді.

При всіх відмінюваних словах подаються форми (скорочено або повністю) родового відмінка однини і називного множини.

2.1. Граматичні форми слів найчастіше подаються скорочено, тільки кінцеві змінні голосні. При зміні наголосу, а також при випаданні або зміні голосного основи, подається ціле слово або цілий наголошений склад. Напр.: **БАДОГА**, і, і; **БАГІВ**, ¹гова, тільки одн.; **БАНЬКА**, і, ¹к'и^е; **БАНТИ**, бант, тільки мн.; **БАГАР**, ¹ра, ¹ри; **ГАРАЗДИ**, ¹д'ї, тільки мн.

Якщо матеріали картотеки фіксують інші відмінкові закінчення, які відрізняються від літературної парадигми, то їх подаємо в ряді форм із вказівкою на відмінок, напр.: **БАБА**, и, ¹би^е, род. мн. ба¹бий.

В іменниках, що виступають тільки в множині, подається родовий множини, напр.: **БАБИЦІ**, биц'; **ДУДИ**, іў; **ЗВОДИНИ**, іў. Після форм ставиться позначка: *тільки мн.* Якщо іменник вживається тільки в однині, це

відзначається відповідною позначкою: *тільки одн.*, напр.: **БАВНА**, и, *тільки одн. ж.* Якщо іменник вживається тільки в однині чи тільки в множині в одному із значень, то це відзначається при конкретному значенні, напр.: **БАГНА**¹, и, и, ж. **1.** Мокре болотисте місце. **2.** *Тільки одн.* Сіно, скошене на мокрому місці.

Позначка *перев. мн.* або *перев. одн.* означає, що слово вживається у множині, хоч можливі і форми *мн.* чи *одн.* Напр.: **БАЙОРКИ**, іў, *перев. мн.*; **БАЛШ**, лега, *перев. одн.*

При збірних іменниках ставиться позначка *зб.* Слово не викладається, але відповідною стилістичною ремаркою (якщо така потрібна) поєднується з основним однокореневим і ілюструється прикладами. Напр.: **БАБАСНЯ**, /ні, ж., *зб.* до **бабас** (ілюстрації). **ДУБ'Є** (дуб'їе), с., *зб.* до **дуб** (ілюстрації). **БАБНИЧІ**, і, с., *зб.* *Зневаж.* до **баба**¹ (ілюстрації).

При певних обмеженнях уживання категорії числа ставимо відповідні позначки (перед визначенням роду): *частіше мн.*; *перев. одн.* Напр.:

БАБУШКА, ки, /к'е, *перев. мн. ж.*

Іменники, що виступають у реченні в ролі присудкового слова, до реєстру виносяться без форм. Виклад значення супроводжується позначкою: *у знач. присудк. сл.* Напр.:

БАЙКА¹. *У знач. присудк. сл.* Дрібниця.

При іменниках після форм і обмежувальних ремарок про число визначається рід: *ч.* (чоловічий), *ж.* (жіночий), *с.* (середній).

При іменниках, які можуть виступати в чоловічому і жіночому роді, ставиться позначка *ч. і ж.* Напр.: **КОПИЛ**, а, *ч. і ж.* Позашлюбна дитина.

Позначка *у знач. ім.* вживається тоді, коли слово іншої частини мови виступає у значенні іменника.

2.2. Дієслова у реєстрі подаються у формі інфінітива без вказівки на частину мови. При дієсловах наводяться (скорочено або повністю) їх основні форми. До особових дієслів подаються форми 1-ї і 2-ї особи однини теперішнього (дієслів недоконаного виду) або майбутнього часу (дієслів доконаного виду).

Форми подаються транскрипцією в діалектному звучанні у скороченій формі з останнього незмінного звука основи, напр.:

БАБРАТИСИ, айуси, айішси; **БАВИТИСІ**, вл'ус'і, вис'і; **БАГНУТИ**, ну, неш.

Якщо наголос падає на склад, що виноситься у форми, тоді подається цілий наголошений склад або й ціле слово, напр.:

БАЛАНЧУВАТИ, /чуйу, /чуйіш; **БАНЯСУВАТИ**, /суйу, /суйіш; **ВЕРЕЧИ**, /вержу, /вержиш.

До безособових дієслів додається форма 3-ї особи однини теперішнього (майбутнього) часу з позначкою *безос.* **БАГНУТИСИ**, /багни^стси, *безос.* **БАЖИТИСИ**, /житси, *безос.*

Примітка. Відмінкові закінчення іменних частин мови та особові форми дієслів подаються на основі наявних матеріалів картотеки або реконструюються відповідно до системи парадигм мови. У випадку відсутності відповідних відмінкових і особових закінчень у матеріалах

словника, а також певних даних для реконструкції, можна подати РС без форм.

Після форм дієвідміни позначається вид дієслова: *недок.* (недоконаний), *док.* (доконаний), напр.: **БАБРАТИ**, айу, айіш, *недок.*; **ЗБАВИТИСИ**, вйуси, вис:и, *док.*

Дієслова, які можуть виступати в доконаному і недоконаному виді, виносяться як одне РС з позначкою *док.* і *недок.*

До граматичної характеристики дієслова стосується вказівка на його перехідність чи неперехідність, яка подається у тих випадках, коли в говірках є відхилення від літературної норми. При перехідних дієсловах ставимо керування у формі займенника (з прямим додатком). Якщо дієслово однозначне або в різних значеннях має однакове керування, то вказівку на керування ставимо після позначки *док.*, *недок.* перед викладом значення. Коли керування дієслова різне у різних значеннях, то вказівку на керування ставимо після кожної цифри, що вказує на окреме значення. Напр.:

БАНУВАТИ, ¹нуйу, ¹нуйе¹ш, *недок.* за ким, чим і без додатка. Тужити, сумувати.

БАЖИТИСИ, ¹житси, *недок.*, *безос. чого.* Хотіти, бажати собі.

БАДАТИ, айу, айіш, *недок.* **1.** кого. Оглядати хворого. **2.** що. Перевіряти.

БАГНУТИ, ну, неш, *недок.* **1.** з інфін. Дуже хотіти, прагнути. **2.** за ким. Тужити.

Видові пари дієслів типу **виборсувати**, **виборсати** подаються в одній статті (див. 1.4.2).

2.3. При прикметниках частина мови не позначається. РС подається у формі наз. відм. ч.р. з вказівкою на закінчення жіночого і середнього родів. Напр.: **БАКУНТОВИЙ**, а, е. Інші частини мови позначаються: займенник *займ.*, прислівник *присл.*, прийменник *прийм.*, сполучник *спол.*, частка *част.*, вигук *виг.* Ці позначки ставляться зразу після РС і його фонетичних варіантів без дужок.

3. Пояснювальні позначки РС

Після граматичної характеристики РС перед викладом значення даються позначки, які вказують на сферу вжитку з уваги на

а) хронологію: *заст.* Ця позначка вживається для назв реалій, які в наш час вийшли з ужитку в побуті, але які відомі мовлянам і тепер існують тільки в пасивному словниковому запасі, зокрема в людей, старшого покоління. Напр.: **БАНКА** – грошова одиниця, **КУРНЯНКА** – курна хата, тощо;

б) поширеність слова: *рідк.* вказує на обмежене вживання слова;

в) стилістичні відтінки: *зневаж.*, *лайл.*, *здрібн.*, *пест.*:

БАГОВ (¹багоў), а, и, ч. і ж. *лайл.*

БАБУНЬКА, і, ¹ке^и, ж. *Пест.* до **баба**¹.

КЛЕВЧИК, а, и, ч. *Здрібн.* до **клевец**.

г) виробничу специфіку: *ліс.* (лісівництво), *ткац.* (ткацьке); галузь науки: *бот.* (ботанічне), *зоол.* (зоологічне); *етн.*(етнографічне) для слів, зв'язаних із народними звичаями, повір'ями і т. ін.

Такого типу позначки можуть відноситися до РС в цілому, тоді вони стоять перед викладом значення. Напр.:

ГУГУРЕЦ, р^ц'а, (р^ц'е), ч., *орніт.* Одуд.

НИТИ, іў, *тільки мн.*, *ткац.* Вертикальна рухома нитяна частина ткацького верстата.

Якщо у багатозначному слові вони стосуються тільки одного зі значень, то ставимо їх при цьому значенні після цифри перед викладом. Напр.:

БАБЧЕР, р'е, р'і, ч. **1.** Дерев'яна колодка для клепання коси. **2.** буд. Те саме, що **жадлюк**. **3.** *ліс.* Спеціальний чіп на плоті для сплаву деревини.

д) відапелятивні власні назви, які вносяться до реєстру словника, супроводжуються позначкою *вл. н.*, напр.:

БЛИЗНИЦЯ ... *тільки мн.*, *вл. н.* Назва гори.

4. Виклад значення РС

4.1. Загальні уваги

Значення РС подається після його граматичної характеристики і пояснювальних ремарок без абзацу з великої літери. Після викладу значення ставиться крапка і риска (.-). Тоді йдуть ілюстрації, також без абзацу і з великої літери.

У багатозначних словах кожне окреме значення позначається цифрою з крапкою і подається з абзацу.

Відтінки значень подаються через крапку з комою, з абзацу без цифри, з великої літери.

У багатозначних словах на перше місце виноситься найбільш загальне значення, поширене на всій території досліджуваного діалекту. На другому і дальших місцях подаються вужчі значення, а також територіально обмежені.

У багатозначних словах подаються і значення, спільні з літературною мовою. Їх необов'язково ілюструвати.

Переносні значення з позначкою *перен.* виділяються як окремі значення, або як відтінки значення.

БАЛАБУХ, а, і, ч. **1.** Печиво у вигляді булочок, невеликі хлібини. **2.** *перен. жарт.* Про малу дитину.

КУЧА, і, і, ж. **1.** Хлівець для свиней. **2.** *перен. жарт.* Про малу дитину.

До ряду РС виразно іншомовного походження (у першу чергу неслов'янського) даємо іншомовний відповідник, який ставиться після граматичної характеристики перед викладом значення РС з позначкою *пор.* і вказівкою на мову (у скороченій формі), з якої запозичене слово. Напр.: **БАДОґА**, і, і, ж. *Пор. уг.* badog. Бляшаний посуд для нафти і бензину; **КУЛАСТРА**, и, *тільки одн. ж. Пор. рум.* colastrja. Молозиво; **ПАЦЬОРКИ** *тільки мн. Пор. пол.* paciorki. Намисто.

4.2. Способи подачі значень РС

Словник говірки, з уваги на своє призначення і характер матеріалу, поєднує в собі елементи різних типів словників, а саме: перекладного, тлумачного, а також до деякої міри енциклопедичного. У зв'язку з цим застосовуємо два основні способи тлумачення: синонімічний і дефініційно-описовий.

4.2.1. Значення говіркових слів переважно пояснюється за допомогою літературних відповідників, що мають тотожне або дуже близьке значення з діалектним словом. Напр.:

БАЛГА, і, *тільки одн., ж.* Болото.

БАЛТАК, а, и, ч. Люлька.

При відсутності літературного відповідника, але при наявності розгорнутого тлумачення в ілюстративному матеріалі, замість викладу подається тільки ілюстрація. Напр.:

БЛАГОВІСНИЙ: б л а г о ¹ в і с н и й п о н е ¹ д і л о к. – Йак благовіщенє випаде на понеділок, то кожний понеділок того року називаєся благовісний.

Синонімічний спосіб тлумачення застосовуємо тоді, коли значення діалектного слова нечітко виражене. У такому випадку подаємо декілька семантично зближених відповідників, які можуть мати таке значення, як і діалектне слово, і уточнюються контекстом. Напр.:

БАЛГА¹, и, *тільки одн., ж.* Болото, трясовина; калюжа.

БАНА, ни, *тільки одн., ж. рідко.* Туга, сум.

БАНЯ¹, і, і, ж. Солеварня; каменоломня.

Семантичні відповідники в залежності від близькості їх значень подаємо через кому або крапку з комою.

Якщо літературний відповідник багатозначний і тільки одне з його значень відповідає значенню діалектного слова, тоді подаємо дефініцію значення і сам відповідник:

БАКАЛИСТИЙ, а, е. Який має округло вигнуту назовні поверхню; випуклий.

4.2.2. З уваги на характер говірки і завдання словника – найповніше передати специфіку лексичного складу діалекту, виявити повноту семантичних відтінків (на скільки це дозволяє зібраний матеріал) – перевага надається тлумачному викладові значень РС за допомогою дефініцій.

Цей тип викладу може мати різну форму:

а) описовий виклад конкретного значення, напр.:

БАГРО, ¹ра, ¹багра, с. Дерев'яний обід колеса. –

БАЗАР, а, ¹р'і, ч. Великі круглі галушки з тертої картоплі. –

БАНЯСУВАТИ (бан'асув¹ати, бан'исув¹вати), ¹суйу, ¹суйіш, *недок. що.* –

Прочищати русло ріки перед сплавом плотів. –

У деяких випадках (зокрема це стосується дуже специфічних дій, предметів, обрядів, вірувань) застосовується енциклопедичний характер викладу. Напр.:

БАБА³, и, /би^е, *перев. одн., ж.* Два покоси поруч, один із яких косар косить, ідучи в один бік, а другим – повертаючись назад.

БАНУШ (/бануш', /бануж, /бамуж), а (ш'е), *тільки одн., ч.* Густа страва з кукурудзяного борошна, зварена на сметані. –

МІРЄНКА (мір'єнка), і, /к'и^е, *ж.* Дерев'яна посудина місткістю 2-2.5 л., якою міряли молоко на полонині.

б) дефініція з певним обмеженням стосується слів, які мають вузьку сферу застосування, тобто, коли якась властивість або функція слова тісно пов'язані з конкретним предметом або з конкретним середовищем. Напр.:

БАБИЦІ¹ (/бабиц'і, /бабиці^е), биц', *тільки мн.* Болі в шлунку (перев. про дітей).

БАДИЛІ (бадил'і, бадил'е) *зб. с. 1.* Сухі стебла трав'янистих і коренеплідних рослин (перев. картоплі). –

Такі обмежувальні пояснення даються в дужках після пояснюваного слова (як вище) або перед пояснюваним словом без дужок з двома крапками, напр. :

ЯРОВИЙ, /ва, /ве. **1.** Про сільськогосподарські культури: засіяний весною. **2.** Про поле, засіяне такими культурами.

в) дефініція структурно-семантична вказує на семантичну співвідносність похідного слова з основним, що повинно відобразитися у викладі, напр.:

БАБИТИ (/баби^ети^е) *недок.* Бути бабою-повитухою, виконувати обов'язки баби-повитухи.

БАГРІНИЦІ (багри^іниц'і...) *тільки мн., заст.* Штани з домотканого сукна багрового, червоного кольору.

БАНЯС (бан'ас, бан'ис), а, и, ч., *заст. 1.* Робітник бані, солеварні; робітник у каменоломні. **2.** Робітник, який чистить річку перед сплавом плотів, “банясує”.

г) дефініція структурна, яка вказує на формальну спорідненість похідного слова з основним, можливо, із вказівкою на стилістичний відтінок, але без викладу основного значення, напр. :

БАБНЄ (бабн'є...), н'і, *ж. Зб. до баба¹.*

БАНЄНОЧКА (бан'єночка), і, і, *ж. Змениш. до банєнка².*

БАНСКИЙ, а, е. *Прикм. до баня¹.*

БАНУЖЕЦ, жца, ч. *Змениш. до бануш.*

Такий виклад можливий тільки тоді, коли основне слово виступає як реєстрове з викладом значення.

Віддієслівні іменники викладаються по можливості іменником. У кінці статті вони пов'язуються з відповідним дієсловом позначкою *Пор.* (з великої літери).

БАНЯСОВАНЯ... виклад значення... *Пор. банясувати.*

Префіксальні дієслова доконаного виду, що становлять видову пару з відповідними безпрефіксними дієсловами виступають як окремі РС (див. 1.4.2.) і пов'язуються односторонньо.

Значення відносних прикметників розкривається за допомогою відсилань до відповідних іменників. Напр.:

БАКУНТОВИЙ, а, е. *Прикм.* до **бакунт**.

Загальне значення, що передається відсиланням *Прикм. до...*, може доповнюватися, обмежуватися чи уточнюватися вказівкою на те, яку саме рису іменника передає прикметник: зроблений з..., який має у своєму складі..., який має запах... тощо.

Структурну дефініцію викладу значення застосовуємо також до похідних утворень, які відрізняються від основного слова стилістичним відтінком та формальними ознаками і мають при собі примітки: *Зневаж. до...; Зб. до...; Пест. до...; Змени. до...* тощо, що пишуться з великої літери. Напр.:

БАБИЦА... *Зневаж.* до **баба**¹ **1**.

БАБНС... *Зб.* до **баба**¹ **1**.

БАБНИЧІ... *Зб., зневаж.* до **баба**¹ **1**.

д) дефініція граматична у поєднанні з семантичною використовується для викладу значень і функцій сполучників, прийменників, часток, вигуків, деяких займенників і має описово-пояснювальний характер. Напр. :

БА¹ *част. 1.* Для підсилення значення слова, до якого стосується, найчастіше питального і у сполуч. з **ади, бо, де, коби, ци** та ін.; *близьке за знач. до част. ж...* **2.** Для вираження байдужості у сполученні з **ци**, *близьке за знач. до част. хай, ну...*

5. Документація значень РС

Ілюстративний матеріал

Для ілюстрації окремих значень РС вибираємо найбільш виразні тексти. Приклади, у яких є елементи тлумачення слова, ставимо на перше місце.

Кожна наведена цитата паспортизується (у дужках подається у скороченій формі назва села, з якого походить ілюстрація).

Якщо цитата взята з друкованого джерела або етнографічних записів, у дужках подається умовне скорочення цього джерела без вказівки на назву села, якщо вона відсутня в джерелі.

Кожне значення РС документується ілюстративним матеріалом залежно від його наявності у картотечі. Цей матеріал повинен документувати його семантичні відтінки, слововжиток і географію.

Якщо наявні цитати цікаві з уваги на повноту розкриття значення РС, то подається два-три приклади з одного села чи з одного джерела. Тоді між цими реченнями ставимо крапку, а після останнього – позначку-вказівку на джерело.

Ілюстративний матеріал словника є основним показником географічного поширення слова чи його окремого значення, тому він повинен бути підібраний так, щоб у міру можливості представити у словнику всю досліджувану територію.

При відсутності ілюстративного матеріалу після викладу значення РС подається у скороченій формі назва села (або джерела), у якому воно зафіксоване.

6. Словосполучення і фразеологічні звороти

Словникова стаття ДС подає в міру наявності матеріалу відомості про особливості сполучуваності РС з іншими словами. Слова, з якими поєднується РС, подаються після відповідного значення слова без ромба, з абзацу, з великої літери в розрядку. Перед переліком цих слів пишеться: з прикм., з дієсл. і т.д. Напр.:

БАБА¹ ... 4. Баба, повитуха. Часом із прикм. С і л ь с ь к а, п р о с т а. З дієсл.: й т и (у б а б и), б у т и (у б а б а х) те саме, що **бабити**.

БАБА³... Два покоси скошеної трави... З дієсл.: в і д б и в а т и, в і д в е р т а т и, в і д к о с и т и, ч и н и т и (бабу) у знач. косити в два покоси.

Після \diamond з абзацу, в кінці словникової статті подаються фразеологічні звороти, в яких виступає РС, не зв'язане з жодним із викладених значень.

Фразеологізми у системі виділених РС подаються у такий спосіб:

а) фразеологічні звороти, до складу яких входить іменник, переважно вміщуються і тлумачаться у словниковій статті на цей же іменник. Напр.:

БАЛІГА, і, ... ж. Болото... \diamond П о ́ п а с т и ь ь ь б а л ь і г у – опинитися у безвихідному становищі. – Ч е ́ р е ́ с с в о ́ ю д у р ь н у ́ г о л у п o ́ n a ́ y ь ь б а л ь і г у (Гр.). –

ГОЛОВА (го́лоу), и, голо́ви, *знах. в.* у ́голу, на ́голу, ж. \diamond ́Г и к н у т и (с т р і л и т и) ь ь ь г о л у – спасти на думку, здогадатися. – Ш ь ч ь і с ь т ь і, ш о м и ь т ь и к л о ь ь ь г о л о ь у, ш о ь д ь і т и з а м к ь н е н і, б о б у л и б и с ь і ь в і д у ш и л и, н а й і д е з ь н ь і ч ь у (Врт).

КАМІНЬ (ка́мін'), і, ч. ... \diamond ́С і с т и ь к а м и н и м г о ́ р ь и ч и м – втихомириться, заспокоїтися. – Т и ь с ь і ь д и ш ь к а м и н и м г о ́ р ь и ч и м ь н и н ь і ц и н і? (Врт).

У випадку, коли основний семантичний наголос регіонального фразеологізму падає на іншу частину мови, тоді фразеологізм викладається під цим словом. Напр.:

БАБИН, а, е, ... \diamond ь б а б и н ь в е ч і р – (18 січня) Щедрий вечір. – (Рсш).

БАБРАТИСИ, айуси, айішси, *недок.* ... \diamond ь б а б р а т и с і в д у ь ш ь і – влазити в душу. – (ЗлН).

П р и м і т к а. Якщо іменник уживається тільки у складі фразеологічного звороту, у реєстр вноситься реконструйована форма називного відмінка, за якою після двох крапок наводиться фразеологізм (див. ще 1.5.): **ГАЙЦ**: \diamond п і ь д ь а т и ь г а й ц у – завдати жару.

б) фразеологізми, у складі яких немає іменника, поміщаємо під першим повнозначним словом звороту:

ПУСТИТИ, ь пушчу... \diamond П у ь с ь т и т и ь л ь о н т о м – залишити без догляду.

САМ, а, е... \diamond Н и ь с а ь м а ь с ь с о ь б о ь ь – вагітна.

Усі фразеологізми подаються з поясненням (тлумаченням) їх значень та ілюстраціями.

Фразеологічні звороти виносяться у всіх статтях повнозначних слів, що входять до складу фразеологізму, і відсилаються до статті з викладом. Напр.:

ПОПАСТИ... ◇ По'пасти ў 'балігу див. **баліга**.

Фразеологічні звороти здебільшого мають переносне значення, тому ремарка *перен.* коло них не ставиться.

7. Система відсилачів

Відсилачем називається слово, внесене до реєстру в алфавітному порядку, за всіма правилами правописного і граматичного оформлення РС. Відсилачами є: фонетичні варіанти слова (див. 1.3) – **БЕЛЕГА** див. **балега**; морфологічні (структурно-словотвірні) (див. 1.4.1, 1.4.2.) – **БАРАБНЯ** (бараб'н'а), і, ж. Те саме що **барабнота**; семантико-граматичні (див. 4.2.2) – **БАРВИСТИЙ**, а, е. Прикм. до **барва**¹; **БАРТОЧКА**² ... Здрібн. до **бартка**².

8. Синонімічні поєднання слів

У ДС бажано подавати синоніми при відповідних РС. Синоніми подаються тільки в кінці тієї словникової статті, в якій є виклад значення слова. Напр.:

БАРАБУЛІ (бара'бул'а, бара'бул'і, бара'бол'і), ж... Картопля. – (далі ілюстрація).

Див. ще **барабурка, боришка, бурка, гадабурка, мандибурка, ріпа...**

При всіх інших словах, які входять у синонімічне гніздо, виклад значення подається за формулою: Те саме, що... без переліку в кінці статті усіх синонімів.

9. Технічне оформлення окремих елементів словникової статті*

Реєстрове слово найдоцільніше друкувати напівжирними прописними літерами. У машинописі воно підкреслюється двома лініями і пишеться великими літерами. Наголос на РС позначається похилою рисою над голосним звуком. У дужках після РС подаються (при їх наявності) фонетичні варіанти у транскрипції. Наголос на них ставиться прямою рисою перед наголошеним складом згідно з прийнятою в українських діалектологічних працях фонетичною транскрипцією. Усі відсилачі до РС будуть надруковані напівжирними строчними літерами; у машинописі вони написані малими літерами і підкреслені однією лінією. Напр. :

БАНТИ... Див. ще **бантина, бантині**.

БАНЯСКА, и, /ки^е, ж. Те саме, що **баняса**.

* Рекомендації щодо технічного оформлення словникової статті подано такі ж, які використовуються у Словнику гуцульських говірок, хоча можливі й інші модифікації при оформленні окремих елементів словникової статті.

Відмінкові закінчення іменників, родові прикметників, особові закінчення дієслів подаємо у фонетичній транскрипції, після коми без риски і без жодного підкреслення; вони будуть надруковані звичайним шрифтом.

Усі граматичні, стилістичні і пояснювальні ремарки типу: *одн.*; *мн.*; *заст.*; *зневаж.*; *ткац.* та ін. пишуться з малої літери, підкреслюються вужиком, що значить – будуть надруковані курсивом. З великої літери пояснювальні ремарки пишуться тоді, коли вони заступають виклад (див. 4.2.2. г).

Виклад значення починається з великої літери після граматичних позначок, без абзацу.

Після викладу значення перед ілюстраціями ставиться крапка і риска (.-). В ілюстраціях реєстрове слово буде набране курсивом, у машинописі воно підкреслюється вужиком.

Назва села або джерела подається після цитати в дужках у скороченому вигляді звичайним шрифтом. Цитати відділяються одна від одної крапкою з комою. Якщо дві цитати з одного села (джерела), між ними ставимо крапку і тільки після другого речення – назву села.

Словосполучення і фразеологічні звороти підкреслюються перериваною лінією; вони будуть набрані в розрядку.

Різного типу словосполучення, словопоєднання подаються в кінці після кожного значення з абзацу.

Фразеологічні звороти після ромба (◇).

Словосполучення супроводжуються ілюстративним матеріалом, як і кожне значення РС.

РС подається засобами літературної графіки; усі інші елементи словникової статті (крім ремарок) – форми, фонетичні варіанти, ілюстративний матеріал – подаються в транскрипції.

Всюди ставиться знак наголосу: в РС скісною рисою на наголошеному голосному, в текстах, поданих у транскрипції, ілюстраціях, формах реєстрового слова, фразеологічних зворотах... довгою вертикальною рисою перед знаком приголосного, що передує голосному наголошеного складу (бор/ган, бесп/раві), або безпосередньо перед літерою голосного (арніка), якщо в наголошеному складі немає попереднього приголосного. Не ставиться наголос у реєстровому слові тільки в тому випадку, якщо він відсутній у записах, з яких узято те чи інше слово.

Згідно з практикою, кожний словник повинен мати довідковий апарат – список використаних джерел, список обстежених населених пунктів і їх умовних скорочень, скорочення застосованих у словнику ремарок тощо.

Список можливих умовних скорочень

анат.	анатомічне
араб.	арабське
арх.	архітектурне
балт.	балтійське
бас.	басейн
безос.	безособове
біл.	білоруське
болг.	болгарське
бонд.	бондарська справа
бот.	ботанічне
буд.	будівельна справа
вет.	ветеринарне
виг.	вигук
вівч.	вівчарське
відм.	відмінок
військ.	військова справа
вл. н.	власна назва
в. ст.	вищий ступінь
вульг.	вульгарне
геогр.	географічне
геолог.	геологічне
гр.	грецьке
гуц.	гуцульське
дав.	давальний відмінок
див.	дивись
дит.	дитяче
діал.	діалектне
дієприкм.	дієприкметник
дієприсл.	дієприслівник
дієсл.	дієслово
док.	доконаний вид
др.	давньоруське
евф.	евфемізм
експр.	експресивне
ент.	ентомологічне
етн.	етнографічне
ж.	жіночий рід
жарт.	жартівливе
заг.	загадка
займ.	займенник
зак.	закарпатське
зам.	замість
заст.	застаріле
зб.	збірне

збільш.	збільшене
звич.	звичаєве
згр.	згрубіле
здрібн.	здрібніле
зменш.	зменшене
зн.	знахідний відмінок
знач.	значення
зневаж.	зневажливе
зоол.	зоологічне
ім.	іменник
інфін.	інфінітив
ірон.	іронічне
іхтіол.	іхтіологічне
кл. ф.	клична форма
ков.	ковальська справа
крав.	кравецька справа
лайл.	лайливе
лат.	латинське
ліс.	лісівництво
лісор.	лісорубське
літер.	літературне
майб.	майбутній час
мак.	македонське
мед.	медичне
мин.	минулий час
мисл.	мисливське
місц.	місцевий відмінок
міф.	міфологічне
мн.	множина
молд.	молдавське
муз.	музичне
наз.	називний відмінок
найв. ст.	найвищий ступінь
нак. сп.	наказовий спосіб
напр.	наприклад
невідм.	невідмінюване
недок.	недоконаний вид
нім.	німецьке
н. п.	населений пункт
обл.	область
образ.	образне
одн.	однина
ор.	орудний відмінок
орніт.	орнітологічне
ос.	особа
пейор.	пейоративне

перев.	переважно
перен.	переносне
перех.	перехідне
пест.	пестливе
підсил.	підсилювальне
пісн.	пісенне
побл.	поблажливе
под.	подібне
поет.	поетичне
покут.-буков.	покутсько-буковинське
пол.	польське
пор.	порівняй
прасл.	праслов'янське
прийм.	прийменник
прик.	приказка
прикм.	прикметник
присл.	прислівник
присудк. сл.	присудкове слово
р.	рік
риб.	риболовецьке
рідк.	рідкісне
р-н	район
род.	родовий відмінок
рос.	російське
рум.	румунське
с.	середній рід
с. г.	сільське господарство
сл.	слово
словен.	словенське
спец.	спеціальне
співчут.	співчутливе
спол.	сполучник
сром.	східнороманське
стол.	столярна справа
стос.	стосовно
стп.	старопольське
ступ.	ступінь
сх.	сербохорватське
тепер.	теперішній час
тесл.	теслярська справа
тех.	технічне
ткац.	ткацьке
т. с.	те саме
тур.	турецьке
тюрк.	тюркське
уг.	угорське

у знач.	у значенні
укр.	український
у порівн.	у порівнянні
у скл. прик.	у складі приказки
у сполуч.	у сполученні
фам.	фамільярне
фольк.	фольклорне
церк.	церковне
ч.	чоловічий рід
част.	частка
чес.	чеське
числ.	числівник
шев.	шевська справа
юр.	юридичне

Уваги до оформлення діалектного матеріалу на картки

1. Діалектні слова і тексти записуються фонетичною транскрипцією* з обов'язковим позначенням наголосу вертикальною рисою перед приголосним наголошеного складу (го/дина), або безпосередньо перед наголошеним голосним (/огріх).

2. Кожне окреме слово, винесене вверху картки, записується у вихідній формі: для іменника і слів іменникового типу – наз. відм. одн., для прикметника і слів прикметникового типу – наз. відм. одн. ч. р., для дієслова – інфінітив.

3. Кожне винесене слово супроводжується основними граматичними формами і його граматичною характеристикою:

а) опорні форми слова: для іменника – род. відм. одн. і наз. та род. відм. мн.; для дієслова – 1 і 2 ос. одн. тепер. часу (для дієслів недоконаного виду) і майб. часу (для дієслів доконаного виду);

б) визначення виду дієслова: док., недок.;

в) особливі форми керування;

г) позначення частин мови (крім іменників, прикметників, субстантивованих прикметників і дієслів);

д) позначення роду, збірності іменників;

е) позначення ступенів порівняння прикметників і прислівників;

є) позначення обмежених або неповних форм, напр.: **лупійн/к'є тільки мн.**, **манна тільки одн.**, **дріж невідм.**

4. Бажано фіксувати зменшені, пестливі, збільшені, зневажливі та інші стилістичні відтінки слів, напр.: **бербе/н'итко змениш. до бербениця**; **ба/бура зневаж. до баба**, а також характерні для певного говору народні варіанти власних імен, відапелятивні прізвиська, топоніми і мікротопоніми регіону.

Описові мікротопоніми оформляються на картках так, як словосполучення, напр.:

Банский а, е: /Банській міст. Назва мосту в м. Косові.

5. Поряд із записаним діалектним словом подається його тлумачення літературним відповідником або у формі описового тлумачення (зокрема етнографізмів, спеціальних термінів тощо).

Кожне окреме значення виноситься на окрему картку.

6. Слова-омоніми подаються на окремих картках з відповідною нумерацією арабськими цифрами.

7. Виявлені фонетичні, морфологічні та акцентуаційні варіанти діалектного слова подаються на одній картці.

8. Після граматичної і стилістичної характеристики слова та його тлумачення наводиться ілюстративний матеріал для підтвердження усіх виявлених значень і стилістичних можливостей слова. Слова і їх значення

* Детально про фонетичну транскрипцію української мови, прийняту в сучасному українському мовознавстві, див. Атлас української мови. – Т. I. – К. : Наукова думка, 1984. – С. 9–10.

ілюструються кількома прикладами або й невеликим текстом, які містять цікаву інформацію про побут, звичаї, традиції, відносини людей, допомагають розкрити значення слів.

Сталі словосполучення, тотожні за значенням з однослівними назвами, подаються в кінці картки.

Бажано виявити якнайбільше приказок, прислів'їв, загадок, коломийок, примовлянь тощо, і подавати їх як ілюстративний матеріал.

Сталі словосполучення і фразеологізми, незалежно від того, чи до їх складу входять діалектні слова, чи ні, оформляються на окремих картках і виносяться у них як заголовне слово з відповідним тлумаченням їх значення. Напр.: **бути на чужім дні** “працювати в наймах”; **на тих дн'ох** “про останні дні вагітності”; **вйенути зо сміху** “вмирати зі сміху” і т. д.

На окремій картці оформляються і словосполучення, які складаються з іменника або прислівника з прийменником, незалежно від того, чи іменник або прислівник вживається самостійно, чи ні. Напр.: **на іч** “віч-на-віч”; **на прол'уде** “на вихід” (про одяг, взуття); **на зоріх** “досвіта”; **на теплому Олексі** “у березні” і т. д.

Усі сталі словосполучення і фразеологізми подаються в контексті, який допомагає розкрити їх значення. У картотеці сталі словосполучення і фразеологізми стоять під одним із компонентів, який визначається як опорне слово. Під іншими словами стоять відсилачі до цього опорного слова: **прол'уде див. на прол'уде.**

9. Якщо записувачеві відомі лексичні і словотвірні синоніми, то подається відсилання до них у самому кінці картки з позначкою *див. ще*, напр.: **н'ан'о** “батько”... *див. ще* **н'ан'ко, д'ед'о, о'тец'**; **бабас** “залицяльник, зальотник” *див. ще* **бабак, бабец², бабій, бабник**; **т'рунва** “домовина”... *див. ще* **деревишче, копер'шію; призористий** “короткозорий”... *див. ще* **коротковидий, має короткий вид** та інші.

10. На кожній картці подається географічна паспортизація слова (де і коли записано).

Зразки оформлення карток

/гусл'інка, и , тільки одн.

“Спеціально заквашене молоко, виготовлене з кип'яченого молока”.

На /гусл'інку т'реба зва'ри^ети моло'ко, тог'ди до'дати ў ко'ноўку за'гус, обгор'нути ко'ноўку рушни'ком, /шоби сто'йало, /поки не й'меси.

Річка

йти: йти йармар'ками

“іти у світ”, “іти на край світу”

Ий, Васи'линко, /ажбим иш'ла йармар'ками, ніг'де т'а не^и /найду.

Те саме, що пі'ти сві'тами.

Розтоки

к'ласти, кла'ду, кла'деш недок.

“Будувати, ставити хату”.

/Майсте^ир' – той, шо ха'ти клаў.

Бабин

к'ласти, кла'ду, кла'деш недок.

“Саджати, запрошувати сісти до столу”.

Тог'ди^е к'лали у/с'іх /гостий за стіў, ше й прип'рошували.

Яворів

к'ласти, кла'ду, кла'деш недок.

“Садити (картоплю, квасолю та ін.)”.

К'ласти гада'бурку, бара'бул'і; Саже'ни^еца та'ка, шо кла'дут на /ви^есатку.

Бабин

К'ласти, кла'ду, кла'деш недок.

“Саджати в піч хліб”.

На перший Свет Вечьир рано, ек клали у піч перший хліб, то на него накладали вуглики букової грани – на урожу.

Гуцульський календар на 1935.

К'ласти: к'ласти в'атру.

“Розпалювати вогонь”.

Т'реба класти дві 'читаві ватри, а'би с'а 'файно спік хл'іб.

Росішка

к'ласти: к'ласти ве'ликий ви'ліг.

“Видати велику суму (грошей)”.

...Треба на гуцульське весілля.... днів 5-6 і більше, а на те стати лиш то'му, хто 'може класти ве'ликий ви'ліг, нараз і кілька соток.

Шухевич

к'ласти: к'ласти ў друшку

“Запрошувати у дружки”.

Йа 'рано си ви'д:ала, а гі'ч'ет у ро'де^ан'і ни 'було, то н'іх'то ни кла^оў ми'не ў друшку, то йа ле^аш рас друш'ч'ила. А ма'лу мою ўже т'ретий рас кладут ў друшку.

Брустури

на іч, присл.

“Віч-на-віч”.

'Йекби це 'було йа 'хочу на іч с то'боў гово'рити.

Голови

Уваги до впорядкування картотеки діалектного словника (за матеріалами картотеки гуцульських говірок).

Говірковий матеріал, що має стати основою діалектного словника, записаний, як правило, фонетичною транскрипцією, можливо і неоднорідною, залежно від характеру джерел. Це може створити певні труднощі в упорядкуванні картотеки ДС з погляду розміщення у ній різних фонетичних варіантів одного і того ж слова, транскрипційної передачі окремих літер тощо.

Картотека ДС відповідно до принципів подачі реєстрового слова укладається за алфавітом української літературної графіки. Транскрипційне написання відповідних літер (наприклад, йотованих: *йе-є, йі-ї, йа-я, йу-ю*) не порушує загальноприйнятого порядку алфавіту. Це означає, що такі слова як *йерка* (єрка), *йіл'* (іль), *йуріўник* (юрівник), записані у транскрипції, в картотеці повинні стояти на місці графем *є, ї, ю, я* українського алфавіту.

Усі фонетичні варіанти слова найдоцільніше в картотеці ставити разом. Вони можуть бути згруповані за першим за алфавітом варіантом (*бе'саги, би'саги*), або за найпоширенішим варіантом у тій чи іншій говірці (гуцульське *бе'риўка, би'ріўка, ба'ріўка*).

За таким же принципом будуть укладені в картотеці фонетичні варіанти, які є результатом регулярних фонетичних змін і виявляють різноманітність вияву тих чи інших фонем або й окремих звукових сегментів, а також відмінності у графічному зображенні окремих звуків. Наприклад: ненаголошеного *є* як */e/, /eⁿ/, /i^e/, /и/, /e^a/*; ненаголошеного *о* як */o^y/, /y^o/, /y/*; голосного після м'яких приголосних (*беⁿрби^eниц'ї, – ц'є, ц'и, ц'иⁱ*); варіанти з твердими і м'якими приголосними (*ко'сар – ко'сар'*); варіанти з губним *в* і нескладотворчим *ў* (*д'івка – д'іўка*); з частковим і повним знеголошенням дзвінких приголосних (*ба'бка, ба'пка*) та ін.

Усі ці варіанти в картотеці доцільно поставити поряд, але якщо в алфавітному порядку вони стоять далеко один від одного, то необхідно поєднати їх відсилачами: *ба'ртка див. ба'рдка*.

Відсилачами в картотеці повинні поєднуватися варіанти слова з нерегулярними фонетичними змінами (типу *ба'лега і бе'лега, баса'рино́к і баса'рунок*), хоч в картотеці вони можуть стояти не разом, а кожен на своєму місці.

Згідно з алфавітом стоять у картотеці різні форми інфінітива – *ве'речи, ве'ргнути; ст'риги і ст'ричи* та ін.

На етапі впорядкування картотеки словосполучення не виділяються окремо. У картотеці повинно бути засвідчене кожне слово, що входить до складу словосполучення. Виділення фразеологізму відбувається при складанні картки (відповідно підкреслюється в цитаті), а потім при укладанні словника.

Словосполучення, що складаються з прикметника та іменника і є самостійними номінативними одиницями, стоять у картотеці відповідно до

алфавіту першого слова: **бабине** **вухо** – під **бабине** з відповідним викладом значення, а під **вухо** буде відсилач до **бабине вухо** (як РС).

Словосполучення типу **в огрібан'у, у Великодни...** з темпоральним значенням оформляються на двох окремих картках, одна з яких стоїть під прийм. **у /в/**, друга – під ім. **огрібан'е**.

Черговість букв зведеного алфавіту, створеного на базі кириличного алфавіту і знаків фонетичної транскрипції: а (а⁰, а^е), б (б, б'), в (в', ǃ), г (г'), д (д', д''), дж (дж'), дз (дз'), е (е^и, е^е, е^а), є (йе), ж (ж', ж''), з (з', з''), и (и^е, и^і, і, і^и), й, ї (йі), к (к'), л (л'), м (м'), н (н'), о (о^у, о⁰, о^е), п, р (р'), с (с', с''), т (т'), у, ф (ф'), х (х'), ц (ц', ц''), ч (ч'), ш (ш'), щ (щч, ш'ч'), ю(йу), я (йа), ь.

ВРАЗКИ ФОНЕТИЧНОЇ ТРАНСКРИПЦІЇ

Усі записи відповідей на запитання “Програми”, а також ілюстрації у вигляді речень та словосполучень живої розмовної мови слід подавати спрощеною фонетичною транскрипцією, в якій, крім звичайних букв української абетки *а, б, в, г, ґ, д, е, ж, з, и, і, ї, к, л, м, н, о, п, р, с, т, у, ф, х, ц, ч, ш*, використовують ще такі знаки:

a^o — лабіалізований *а* — [*ʰza^oʲtra*];

e^u — звук більш високого піднесення і вужчий, ніж *e*; середній між *e* та *u*, але ближчий до *e* — [*ve^uʰc^hna*];

i^e — звук більш низького піднесення і ширший, ніж *u*; середній між *u* та *e*, але ближчий до *u* — [*vi^eʰʃ^hneviⁱ*];

iⁱ — звук проміжний між *u* та *i*, але ближчий до *u* — [*miⁱʰnⁱ*];

i^u — звук проміжний між *i* та *u*, але ближчий до *i* — [*mⁱʰi^uʰnⁱ*];

i^e — звук переднього ряду високого обниженого піднесення — [*ʰʃi^eʰtaiⁱʰe^u*];

o^y — звук проміжний між *o* та *y*, але ближчий до *o* — [*ko^yʰʒux*];

y^o — звук проміжний між *y* та *o*, але ближчий до *y* — [*ky^oʰʒux*];

ы — нелабіалізований звук середнього ряду високого піднесення, що поширений у частині бойківських говірок — [*ʰsɨ^hny*];

ʲ — нескладовий *y* — [*ʰvoʲk*], [*ʰxo^hʰdiʲ*], [*ʰy^hʰʃora*];

ʲ — нескладовий *i* — [*ʰk^hrai*], [*ʰzi^eʰleniⁱ*];

с^ʰʰʷ, *з^ʰʰʒ*, *ц^ʰʰʃ* — дорсально-палатальні (шепелюваті) *с^ʰ, з^ʰ, ц^ʰ*.

дж, дз — афrikати;

с^ʰ, ш^ʰ, п^ʰ, т^ʰ і т.ін. — часткове одзвінчення глухих приголосних — [*ʰmolot^ʰʰba*];

з^ʰ, ж^ʰ, б^ʰ, д^ʰ і т.ін. — часткове оглушення дзвінких приголосних — [*ʰn^ʰʰros^ʰʰba*].

Дуже ослаблена (зредукована) вимова звуків передається відповідно літерою меншого розміру, яка виносить трохи вгору — [*ʰs^hʰn^hʰi^h*], [*ʰs^hʰtar^hʰic^hʰm^h*], [*ʰka^e*].

Довга вимова приголосних позначається двокрапкою, а напівдовга — однією крапкою після літери — [*ʰʒi^hʰt^h:a*], [*ʰz^hʰil^h:a*], [*ʰʒi^hʰt^h.^he^h*], [*ʰz^hʰil^h.^he^h*].

[^ʰ] — знак мінута, яким позначаються м’які приголосні, праворуч угорі літер — [*ʰc*], [*ʰz*], [*ʰd*].

[^ʰ] — знак апострофа справа над буквою позначає напівм’якість приголосних, які не можуть бути м’якими (тільки в позиції перед *i*) — [*ʰb^ʰʰik*], [*ʰk^ʰʰi^hno*], [*ʰʃ^ʰʰic^hki*].

Місце наголосу позначається вертикальною рисою, яка ставиться перед знаком приголосного, що передує голосному наголошеного складу, а коли в наголошеному складі немає попереднього приголосного, то риска ставиться перед літерою голосного [*ʰrodi*], [*ʰfa^hta*], [*ʰim^hie*].

Нероздільна вимова двох слів передається дужкою, що сполучає останню літеру попереднього слова і першу наступного — [*ʰy^hʰmeni^e*].

Коротка пауза позначається знаком [/], а довга пауза в кінці фрази — [//].

Питальна інтонація позначається знаком [?].

Власні назви і початок речення слід писати з великої літери.

ПРОГРАМА ДЛЯ ЗБИРАННЯ МІКРОТОПОНІМІВ

Одна з частин діалектологічної практики передбачає розкриття історико-етнографічної характеристики поселення, куди входять також мікротопонімічні дані, тобто відомості про найменування кутків, присілків, хуторів, полів, лугів, лісів, урочищ, боліт та інших назв населеного пункту.

Отже, **мікротопонім** – власне ім'я географічного мікрооб'єкта (назви поля, лісу, гаю, урочища, кутка, хутора і под.): поле *Широке*, ліс *Дубняк*, долина *Свидовець*, присілок *Микулінка*, куток *Долішній*, хутір *Лемки* тощо.

Записи мікротопонімів слід подавати спрощеною фонетичною транскрипцією з усіма варіантами, у контексті (наприклад, куток *За'вільше'*, варіант *За'Вільхоў* – «брат мій живе за вільхоў»); поле *За'лази* – «на лази пішоў»). У кожному населеному пункті опитуємо декілька респондентів, записуємо всі форми мікротопоніма, також перекази та легенди, які пояснюють чи пов'язані з походженням тієї чи іншої назви (народна етимологія).

Перелік основних географічних термінів:

Куток – певна частина села (ВТС, 475)*.

Присілок – невелике село, розташоване поблизу більшого, або частина великого села (ВТС, 947).

Урочище – те, що становить природну межу (яр, гора і т. ін.); ділянка, яка вирізняється серед навколишньої місцевості природними ознаками (ліс серед поля, лука, болото серед лісу і т. ін.).

Хутір – відокремлене селянське господарство разом із садибою власника; невелике селище, яке виникло внаслідок переселення людей із сіл, козачих станиць тощо; виселок (ВТС, 1356).

Дільниця – адміністративно-територіальна або виробнича одиниця (ВТС, 227).

Лука – рівна місцевість, вкрита трав'янистою рослинністю, що розвивається протягом усього вегетаційного періоду (ВТС, 497).

Записуємо такі дані:

- Назва населеного пункту, район
- П. І. П інформатора
- Рік народження
- П. І. П. дослідника
- Дата запису

Перелік мікротопонімів (які з них наявні):

- | | | |
|--------------|-------------|------------|
| 1. Кутки: | 6. Площі: | 11. Луги: |
| 2. Присілки: | 7. Урочища: | 12. Луки: |
| 3. Хутори: | 8. Поля: | 13. Шляхи: |
| 4. Дільниці: | 9. Ліси: | |
| 5. Вулиці: | 10. Гаї: | |

* Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2001. – 1440 с.

ДІАЛЕКТНІ СЛОВНИКИ

Південно-західне наріччя

I. Бойківський говір

1. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок : у 2 т. / М. Й. Онишкевич. – К. : Наукова думка, 1984. – Т. I-II.
2. Свенціцький І. Бойківський говір с. Бітля / І. Свенціцький // Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка. – Львів, 1913. – Т. СХІV, Кн. II. – С. 116–153.

II. Волинський говір

1. Данилюк О. К. Словник народних географічних термінів Волині / О. К. Данилюк. – Луцьк, 1997. – 103 с.
2. Корзонюк М. Словник західноволинських говірок / М. Корзонюк // Українська діалектна лексика : збірник. – К., 1987. – С. 62–267.

III. Гуцульський говір

1. Горбач О. Словник говірки села Бродина повіту Радівці (Румунія) / О. Горбач // Гуцульські говірки : лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження. – Львів, 2000. – С. 245–364.
2. Горбач О. Словник говірки села Негостина (Румунія) / О. Горбач // Діалектологічні студії. 3. Збірник пам'яті Ярослави Закревської. – Львів, 2003. – С. 422–453.
3. Грицак М. Скарби гуцульського говору: Росішка (вівчарство у текстах) / М. Грицак. – Львів : Ін-т українознавства НАНУ, 2008. – 320 с. – (Серія «Діалектологічна скриня»).
4. Гуцульські говірки: короткий словник / відп. ред. Я. Закревська. – Львів : Ін-т українознавства НАНУ, 1997. – 230 с.
5. Жегуц І. Словник гуцульського говору на Закарпатті / І. Жегуц, Ю. Піпаш. – Мюнхен, 2001. – 180 с.
6. Негрич М. Скарби гуцульського говору: Березове : словник / М. Негрич. – Львів : Ін-т українознавства, 2008. – 224 с.
7. Піпаш Ю. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рухівського району Закарпатської області) / Ю. Піпаш, Б. Галас. – Ужгород, 2005. – 266 с.
8. Хобзей Н. В. Гуцульська міфологія : етнолінгвістичний словник / Н. В. Хобзей. – Львів, 2002. – 216 с. – (Серія «Діалектологічна скриня»).

IV. Закарпатський говір

1. Горбач О. Мармороська говірка й діалектний словник с. Поляни над р. Русковою (Румунія) / О. Горбач // Зібрані статті / О. Горбач. – Мюнхен. – Т. VIII. – С. 276–323.
2. Грицак М. А. Словник українських говорів Закарпатської області / М. А. Грицак // XII республіканська діалектологічна нарада : тези доповідей. – К., 1965. – С. 154–157.

3. Дзензелівський Й. О. Практичний словник семантичних діалектизмів Закарпаття: на допомогу вчителям Закарпатської області / Й. О. Дзензелівський. – Ужгород, 1958. – 48 с.
4. Дуйчак М. Словник мікротопонімів українських сіл Східної Словаччини: лексико-семантичні групи та структура / М. Дуйчак // Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. – Пряшів, 1977. – Т. 8. – С. 321–448.
5. Панькевич І. Діалектичний словник закарпатських говорів. Картотека зберігається в Музеї національного письменства в Празі.
6. Панькевич І. Словник українських південнокарпатських говорів : питальник / І. Панькевич // Дружно вперед. – Пряшів, 1951. – № 2, 3 ; 1952. – № 1, 2, 3, 8.
7. Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району / І. В. Сабадош. – Ужгород, 2008. – 480 с.

V. Лемківський говір

1. Вархол Н. Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини / Н. Вархол, А. Івченко. – Пряшів, 1990. – 160 с.
2. Горбач О. Південно-лемківська говірка й діалектний словник села Красний Брід бл. Меджилаборець (Пряшівщина) / О. Горбач // Зібрані статті. – Т. V : Діалектологія / О. Горбач. – Мюнхен, 1993. – С. 524–669.
3. Горощак Я. Перший лемківсько-польський словник / Я. Горощак. – Легніца, 1993. – 254 с.
4. Панцьо С. Матеріали до словника лемківських говірок (дієслівна лексика) / С. Панцьо. – Тернопіль, 1997. – Ч. 1. – 54 с.
5. Пиртей П. С. Короткий словник лемківських говірок / П. С. Пиртей. – Івано-Франківськ, 2004. – 362 с.
6. Пиртей П. С. Словник лемківської говірки / П. С. Пиртей. – Legnica ; Wrocław, 2001. – 345 с.

VI. Наддністрянський говір

1. Бичко З. М. Словник діалектної лексики с. Грабовець Стрийського району Львівської області : матеріали до вивчення курсу «Українська діалектологія» / З. М. Бичко. – Львів : Львівський держ. ун-т ім. І. Франка, 1992. – 28 с.
2. Горбач О. Південнонаддністрянська говірка і діалектний словник села Романів Львівської області / О. Горбач // Зібрані статті. – Т. V : Діалектологія / О. Горбач. – Мюнхен, 1993. – С. 56–156.
3. Горбач О. Словник говірок Теремовлянщини / О. Горбач // Наукові записки Українського технічно-господарського інституту. – Мюнхен, 1970. – Т. XX. – С. 148–194.
4. Шило Г. Ф. Наддністрянський регіональний словник / Г. Ф. Шило. – Львів : Ін-т українознавства НАНУ, 2008. – 288 с.

5. Шило Г. Ф. Словник / Г. Ф. Шило // Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра. – Львів, 1957. – С. 240–253.

VII. Подільський говір

1. Брилінський Д. Словник подільських говірок / Д. Брилінський. – Хмельницький, 1991. – 117 с.
2. Мельничук О. С. Словник специфічної лексики говірки села Писарівка Кодимського району Одеської області / О. С. Мельничук // Лексикографічний бюлетень. – К., 1952. – Вип. 2. – С. 67–98.
3. Москаленко А. А. Словник діалектизмів українських говорів Одеської області / А. А. Москаленко. – Одеса, 1958. – 78 с.

VIII. Покутсько-буковинський говір

1. Горбач О. Південнобуковинська говірка с. Милешовець бл. Радовець (Румунія) / О. Горбач // Зібрані статті. – Т. VIII : Історія мови. Діалектологія. Лексикологія / О. Горбач. – Мюнхен, 1997. – С. 324–376.
2. Дзензелівський Й. О. Словник буковинських діалектизмів Юрія Федьковича (Про одну досі невідому галузь діяльності буковинського Кобзаря) / Й. О. Дзензелівський, С. С. Штефуровський // Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. – Пряшів, 1980. – Т. 9, кн. 1. – С. 274–287.
3. Колісник І. С. Місцева хліборобська лексика буковинських говірок / І. С. Колісник // Діалектологічний бюлетень. – К., 1961. – Вип. VIII. – С. 64–71.
4. Матеріали до словника буковинських говірок. – Чернівці, 1971–1979. – Вип. 1–6.
5. Словник буковинських говірок / за ред. Н. В. Гуйванюк. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с.

Південно-східне наріччя

I. Середньонадніпрянський говір

1. Ващенко В. С. Словник полтавських говорів / В. С. Ващенко. – Харків, 1960. – Вип. 1. – 107 с.
2. Громко Т. В. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини / Т. В. Громко, В. В. Лучик, Т. І. Поляруш. – К. ; Кіровоград, 1999. – 223 с.
3. Лисенко П. С. Словник специфічної лексики правобережної Черкащини / Лисенко П. С. // Лексикографічний бюлетень. – К., 1958. – Вип. 6. – С. 5–21.
4. Сизько А. Т. Словник діалектної лексики говірки села Кишеньок Кобеляцького району Полтавської області / А. Т. Сизько. – Дніпропетровськ, 1981. – 44 с.
5. Сизько А. Т. Словник діалектної лексики говірок сіл південно-східної Полтавщини / А. Т. Сизько. – Дніпропетровськ, 1990. – 100 с.

II. Слобожанський говір

1. Глуховцева К. Словник українських східнослобожанських говірок / К. Глуховцева, В. Леснова, І. Ніколаєнко та ін. – Луганськ, 2002.
2. Леснова В. В. Матеріали до словника говірок Східної Слобожанщини: людина та її риси / В. В. Леснова. – Луганськ, 1999. – 72 с.
3. Ужченко В. Фразеологічний словник східнослобожанських і степових говірок Донбасу / В. Ужченко, Д. Ужченко. – Луганськ, 2002. – 264 с.

III. Степовий говір

1. Берлізов А. А. Словник рибальської лексики нижнього Подністров'я / А. А. Берлізов // Наукові записки Чернігівського пед. ін-ту. – Чернігів, 1959. – Т. IV, вип. 6.
2. Дзендзелівський Й. О. Словник специфічної лексики нижнього Подністров'я / Й. О. Дзендзелівський // Лексикографічний бюлетень. – К., 1958. – Вип. 6. – С. 36–54.
3. Омельченко З. Матеріали до словника східностепових українських говірок: назви одягу, взуття, прикрас, головних уборів / З. Омельченко, Л. Фроляк, В. Познанська // Східностепові українські говірки. – Донецьк, 1998. – С. 81–102.
4. Ужченко В. Фразеологічний словник східнослобожанських і степових говірок Донбасу / В. Ужченко, Д. Ужченко. – Луганськ, 2002. – 264 с.
5. Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини : в 4-х т. / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя, 1992.

Північне наріччя

I. Західнополіський говір

1. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок / Г. Л. Аркушин. – Луцьк, 2000.
2. Горбач О. Західнополіська говірка села Остромичі колишнього повіту Кобринь (тепер Брестська обл.) / О. Горбач // Горбач О. Зібрані статті. Т. VI. Лексикографія і лексикологія – Мюнхен, 1993. – С. 269–330.
3. Климчук Ф. Д. Словник специфічної лексики говірки села Симоновичі Дрогичинського Брестської області Білорусі / Ф. Д. Климчук // Лексика Полесья. – М., 1968. – С. 20–78.
4. Куриленко В. М. Лексика тваринництва поліських говорів / В. М. Куриленко. – Суми, 1991. – 124 с.
5. Лисенко П. С. Словник поліських говорів / П. С. Лисенко. – К., 1974. – 260 с.

II. Середньополіський говір

1. Куриленко В. М. Лексика тваринництва поліських говорів / В. М. Куриленко. – Суми, 1991. – 124 с.
2. Лисенко П. С. Діалектний словник північної Житомирщини / П. С. Лисенко // Славянская лексикография и лексикология. – М., 1966. – С. 5–60.

3. Лисенко П. С. Словник діалектної лексики середнього і східного Полісся / П. С. Лисенко. – К., 1961. – 72 с.
4. Лисенко П. С. Словник поліських говорів / П. С. Лисенко. – К., 1974. – 260 с.
5. Никончук М. В. Будівельна лексика правобережного Полісся в лексико-семантичній системі східнослов'янських мов / М. В. Никончук, О. М. Никончук. – Житомир, 1990. – 369 с.
6. Никончук М. В. Ендемічна лексика Житомирщини / М. В. Никончук, О. М. Никончук. – Житомир, 1989. – 272 с.
7. Никончук М. В. Матеріали до лексичного атласу української мови (правобережне Полісся) / М. В. Никончук. – К., 1979. – 315 с.
8. Никончук М. В. Поліська лексика народної медицини та лікувальної магії / М. В. Никончук, О. М. Никончук, В. М. Мойсієнко. – Житомир, 2001. – 148 с.
9. Никончук М. В. Сільськогосподарська лексика правобережного Полісся / М. В. Никончук. – К., 1985. – 312 с.
10. Никончук М. В. Транспортна лексика правобережного Полісся в системі східнослов'янських мов / М. В. Никончук, О. М. Никончук. – К., 1990. – 292 с.

III. Східнополіський говір

1. Дейниченко Н. П. Словник зоологічної лексики східного Полісся / Н. П. Дейниченко // Питання вивчення зоологічної лексики рідного краю в курсі «Українська діалектологія» / Н. П. Дейниченко. – Суми, 1984. – С. 9–119.
2. Дорошенко С. І. Матеріали до словника діалектної лексики Сумщини / С. І. Дорошенко // Діалектологічний бюлетень. – К., 1962. – Вип. 9. – С. 101–122.
3. Дорошенко С. І. Словник діалектної лексики Сумщини / С. І. Дорошенко. – Суми, 1991.
4. Зеленько А. С. Словник східнополіського говору / А. С. Зеленько, І. В. Сенчук, Ф. Я. Серeda // Методичні вказівки з діалектології української мови / упор. А. С. Зеленько. – Луганськ, 1990. – С. 5–53.
5. Куриленко В. М. Лексика тваринництва поліських говорів / В. М. Куриленко. – Суми, 1991. – 124 с.
6. Лисенко П. С. Словник діалектної лексики середнього і східного Полісся / П. С. Лисенко. – К., 1961. – 72 с.
7. Лисенко П. С. Словник поліських говорів / П. С. Лисенко. – К., 1974. – 260 с.
8. Приймак І. І. До особливостей місцевої лексики північно-західних районів Сумської області : матеріали до словника українських говорів / І. І. Приймак. – Нова Каховка, 1957. – 24 с.

З М І С Т

1. Вступ	3
2. Теми лекцій	5
3. Теми практичних занять	7
4. Перелік питань до заліку із спеціального курсу «Регіональна лексикологія та діалектна лексикографія»	14
5. Інструкція для укладання діалектних словників	15
6. Зразки фонетичної транскрипції	43
7. Програма для збирання мікротопонімів	44
8. Діалектні словники	45

УДК 81'282.2
ББК 81.2 Ук - 923
Р 32

Регіональна лексикологія та діалектна лексикографія : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 6.030501 – українська мова та література / уклад. М. В. Бігусяк. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпатського нац. ун-ту, 2010. – 50 с.

В авторській редакції